

Gönderme Tarihi: 15.04.2020

Kabul Tarihi: 29.04.2020

*Bu bir araştırma makalesidir

Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları

Doç. Dr. Ertuğ CAN^a^aKırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kırklareli/Türkiye

Özet

2019’un sonlarında ortaya çıkan Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, dünyanın her yerinde sağlık başta olmak üzere, ekonomik, sosyal ve pedagojik bakımdan çok önemli değişimlere neden olmuştur. Bu pandemiden en çok etkilenen alanlardan biri de eğitim sistemleridir. Şu anda, pandemi nedeniyle, dünya genelinde yüz yüze eğitim yürütülememektedir. Bu nedenle, dünya genelinde, milyonlarca kişi açık ve uzaktan eğitim yoluyla eğitim görmeye başlamıştır. Dünyadaki bu pandemi nedeniyle, Türkiye’de tüm öğretim kademelerinde yüz yüze eğitime ara verilmiş ve tüm öğrenciler için açık ve uzaktan eğitim olanakları kullanılmaya başlanmıştır. Bu araştırmanın amacı, Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin Türkiye’deki açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına etkilerini değerlendirmek ve gelecekteki uygulamalar için önerilerde bulunmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Bu bağlamda, Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin önemli pedagojik yansımaları bulunmaktadır. Bu dönemde, açık ve uzaktan eğitime yönelik önemli bir talep artışı olmuştur. Ayrıca, toplumda açık ve uzaktan eğitim hizmetlerinin önemi anlaşılmaya başlamıştır. Bu pandemi, açık ve uzaktan eğitimde sadece niceliğin değil, aynı zamanda niteliğin de önemli olduğunu göstermiştir. Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim sisteminin altyapı, erişim, güvenlik, içerik, tasarım, uygulama, kalite, mevzuat ve pedagojik açıdan güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Coronavirüs (Covid-19), açık ve uzaktan öğrenme, açık ve uzaktan eğitim, sorunlar ve öneriler.

Abstract

The Coronavirus (Covid-19) pandemic that occurred at the end of 2019 caused significant changes particularly in health systems, economic, social and pedagogical aspects all over the world. One of the areas most affected by this pandemic is education systems. Currently, face-to-face training is not available worldwide due to the pandemic. For this reason, millions of people have started to receive education through open and distance education worldwide. Because of this pandemic in the world, Turkey has also been suspended in face to face training at all educational levels and start using open and distance learning opportunities for all students. The purpose of this research, coronavirus (Covid-19) pandemic of the assess to the effects on open and distance education applications in Turkey and to make suggestions for future applications. In the research, case study was used from qualitative research methods. In this context, there is significant pedagogical reflections of Coronavirus (Covid-19) pandemic. In this period, there was a significant increase in demand for open and distance education. In addition, the importance of open and distance education services has started to be understood in the society. This pandemic has shown that not only quantity but also quality is important in open and distance education. Coronavirus (Covid-19) pandemic, shows that the open and distance education system should be strengthened in terms of infrastructure, access, security, content, design, implementation, quality, legislation and pedagogically in Turkey.

Keywords: Coronavirus (Covid-19), open and distance learning, open and distance education, problems and suggestions.

Kaynak Gösterme

Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *AUAd*, 6(2), 11-53.

Giriş

1 Aralık 2019'da Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Wuhan kentinde ortaya çıkan 2019-20 Coronavirüs (Covid-19) pandemisi (Wikipedia, 2020a), küresel düzeyde sağlık başta olmak üzere, ekonomi, sosyal yaşam ve eğitim uygulamaları üzerinde çok önemli değişimlere ve etkilere neden olmuş ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020a) tarafından 11 Mart 2020'de küresel bir pandemi olarak ilan edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2020b) verilerine göre, 29 Nisan 2020 tarihi itibarıyla tüm dünyada 213 ülkede veya bölgede, toplam 2.995.758 kişide tespit edilen pandemi, 204.987 kişinin ölümüne neden olmuştur. Sağlık Bakanlığı (2020) verilerine göre, 29 Nisan 2020 tarihi itibarıyla Türkiye'de 117.589 kişide tespit edilen pandemi, 3.081 kişinin ölümüne neden olmuştur. Pandeminin tüm dünyada yaratmış olduğu kriz durumunun sağlık başta olmak üzere ekonomik, psikolojik, sosyal yaşam ve eğitim üzerine olan derin etkileri, yansımaları devam etmekte ve ne zaman sona ereceğine ilişkin kesin bir veri bulunmamaktadır.

2019-2020 Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, dünya çapında eğitim sistemlerini etkilemiş, yaygın bir şekilde okulların ve üniversitelerin kapanmasına neden olmuştur (Wikipedia, 2020b). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) (2020a) verilerine göre, 07 Nisan 2020 itibarıyla, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle 188 ülkede okullar kapanmıştır. Bu durum, dünya çapında öğrenci nüfusunun yaklaşık olarak %92'sini (1,576,021,818 öğrenci) etkilemiştir. UNESCO, okul kapanmalarının olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, özellikle savunmasız ve dezavantajlı gruplara yönelik olarak ülkelerin tedbirler almasını isteyerek, uzaktan öğrenme yoluyla herkes için eğitimin sürekliliğini sağlama konusunda ülkelere destek vereceğini açıklamıştır. UNICEF'de (2020), pandeminin etkilerinin uzun sürecek olması nedeniyle, özellikle savunmasız ve dezavantajlı öğrencilerin gelecekte de okulu bırakma risklerinin arttığını belirtmektedir. Bu amaçla, eğitimin kesintiye uğramasını önlemek için önlemler alınmasının ve internet erişimi olmayan veya engelli yaşayanlar da dahil olmak üzere, evdeki tüm çocuklar için sürekli ve esnek uzaktan eğitim yöntemlerine erişimin sağlanmasının önemli olduğunu belirtmektedir.

UNESCO Eğitim Politikası Bölümü Başkanı Chang'ın (UNESCO, 2020h), araştırma yürüttüğü 84 ülkeden 58'inin sınavları ertelediğini veya yeniden planladığını, 23'ünün çevrimiçi veya ev tabanlı test gibi alternatif yöntemler getirdiğini, 22 ülkede sınavlara devam edilirken 11 ülkede ise tamamen iptal edildiğini belirtmektedir. Çevrimiçi testlere belirgin bir eğilim olduğunu ancak, *“tüm konuların ve yetkinliklerin çevrimiçi veya telefonla değerlendirilemeyeceğini, öğrenme boşluklarını belirlemek için öğrencilerin ilerlemesinin*

değerlendirmesini ve okullar yeniden açıldığında iyileştirici ve hızlandırılmış öğrenme ve değerlendirme olanakları sunulması” gerektiğini önermektedir. Türkiye’de Covid-19 pandemisi nedeniyle, tüm öğretim kademelerinde eğitim öğretim faaliyetleri ile yerel ve merkezî sınavlar ertelenmiş ve öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirmede online sınavlar devreye girmiştir.

Dünyadaki eğitim sistemleri, halk sağlığı çabalarının bir parçası olarak Covid-19’un yayılmasını kontrol altına almak için zorunlu kılınan kitlesel okul kapanışlarının ardından eşi görülmemiş bir zorlukla karşı karşıyadır. Devlet kurumları, herkes için müfredata dayalı çalışma ve öğrenmenin sürekliliğini sağlamak amacıyla, uzaktan eğitim vermek üzere uluslararası kuruluşlar, özel sektör ortakları ve sivil toplumla birlikte çalışmaktadır. Bununla birlikte, şu anda, bu stratejilerin herkes için kaliteli öğrenme fırsatlarına nasıl etkili ve adil erişim sağladığı çok az bilinmektedir (UNESCO, 2020g). Covid-19 pandemisi, küresel düzeyde eğitimin geleceğine yönelik, yeni düşünme biçimleri geliştirebilmek için daha fazla yenilikçi çözümler geliştirmenin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma Sorunsalı

Ülkeler ve yerel yönetimler, Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin yayılmasını yavaşlatmak amacıyla, ev hapsi, seyahat yasakları ve okul kapatma gibi tedbirler almak zorunda kalmışlar, okulların kapatılmasıyla birlikte milyonlarca çocuk, genç ve yetişkin, okullara ve üniversitelere gidememektedir. Bu durum, öğrencilerin ilerleyen dönemlerde eşit eğitim almaları konusunda büyük zorluklara neden olabilecektir (Giannini & Lewis, 2020). Her durumda, okulların kapanması öğrenme sürekliliğini sağlamak için hükümetlere ve öğretmenlere, öğrencilere, bakıcılara ve ebeveynlere eşi görülmemiş zorluklar getirmektedir (Chang & Satako, 2020). Okulların kapanması, ülkeleri eğitim sistemini ayakta tutmak için yenilik yapmaya zorlamakta, tüm dünyada yeni bir eğitim sistemi şekillenmekte, ülkeler kesintisiz öğretime devam etmek için aralıksız çözümler bulmakla birlikte, öğrenmenin kalitesi büyük ölçüde dijital erişim seviyesine ve kalitesine bağlıdır (Gilani, 2020).

Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin görüldüğü tüm ülkeler için en önemli öncelikli hedeflerden biri eğitimin kesintiye uğramadan devamını sağlamak olmuştur. Bu süreçte, ülkelerin genellikle farklı teknolojik alt yapılarla desteklenen mevcut uzaktan eğitim olanaklarını kullanmaya çalıştıkları görülmektedir. Ağaoğlu, İmer ve Kurubacak’a (2002) göre, uzaktan eğitim, öğrenenlerin ve öğretenlerin birbirlerinden uzakta olduğu, herhangi bir yerde, zamanda veya yaşta herkes için eğitim fırsatları sunmaktadır. Chang & Satako’ya (2020)

göre, hemen hemen tüm ülkeler, öğretmenler ve okul yöneticileri, öğrenciler ve velilerle iletişimi desteklemek için mevcut uygulamaların yanı sıra, canlı dersler ve çevrimiçi kurslar düzenlemektedirler. Pandemi nedeniyle pek çok ülkede (Arjantin, Hırvatistan, Çin, Kıbrıs, Mısır, Fransa, Yunanistan, İtalya, Japonya, Meksika, Portekiz, Kore Cumhuriyeti, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Amerika Birleşik Devletleri) sürekli öğrenme için internete bağlı çevrim içi platformların kullanıldığını, bazı ülkelerde (Arjantin, Hırvatistan, Çin, Kosta Rika, Fransa, İran İslam Cumhuriyeti, Kore Cumhuriyeti, Meksika, Ruanda, Suudi Arabistan, Senegal, İspanya, Peru, Tayland ve Vietnam) öğrenme içeriklerinin Televizyon ve diğer medya yardımıyla sunulduğunu, ancak bazı ülkelerde ise (Kosta Rika, İran İslam Cumhuriyeti ve Tayland) öğretmenler ile öğrenciler arasındaki iletişimi sürdürmek için mevcut uygulamaların kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca, uzaktan eğitim programları planını iletme ve tüm paydaşları harekete geçirmek için devlet kurumları, ebeveynler, öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler (örn. Birleşik Arap Emirlikleri) dahil olmak üzere tüm hedef gruplar için uzaktan eğitim konusunda farkındalık kampanyaları veya iletişim stratejileri başlattığı, örneğin, Suudi Arabistan'ın, resmî Twitter hesabını çevrimiçi öğrenme hakkındaki bilgileri düzenli olarak yaymak için kullandığı belirtilmektedir. UNESCO (2020e) verilerine göre, Çin'e komşu olan Moğolistan'da 26 Ocak 2020'de tüm eğitim uygulamalarını sonlandırarak Moğolca, Kazakça, Tuvanca ve İşaret dili şeklinde, değişik dillerde hazırlamış olduğu çevrim içi kurslar ve tele dersleri her gün 16 TV kanalını kullanarak öğrenciler, ebeveynler ve öğretmenler için gerçekleştirmektedir. Eğitimdeki bu tedbirlere ek olarak Moğolistan'ın, okulların kapanmasından sonra toplam 480 çevrimiçi kurs ile 206 ders kitabını online olarak kullanıcılara sunarak daha az kişinin pandemiden etkilenmesini sağladığı belirtilmektedir.

Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle Çin, ABD, İtalya, İspanya, Fransa, Kore, Türkiye ve Almanya başta olmak üzere, pek çok ülke yüz yüze eğitim öğretim uygulamalarına ara vermek zorunda kalmıştır. Küresel düzeyde, örgün eğitim uygulamalarının yürütülememesi karşısında, çözüm olarak açık ve uzaktan eğitim uygulamaları temel bir öğrenme kaynağı olarak gündeme gelmiştir. Bugün küresel düzeyde, yüz yüze eğitim uygulamaları sonlandırılmış ve milyonlarca insan açık ve uzaktan eğitim uygulamaları ile eğitim almaya başlamıştır.

Bu süreçte, Türkiye'de okullar ilk aşamada 16 Mart 2020 tarihinden 30 Nisan 2020 tarihine kadar tatil edilmiş, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde açık ve uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında 3 TV Kanalı ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden eğitimlerin sürdürülmesine karar verilmiştir (MEB, 2020a). Pandeminin etkilerinin devam etmesi

nedeniyle, 29 Nisan 2020 tarihinde alınan bir kararla okulların tatil süresi 31 Mayıs 2020 tarihine kadar uzatılarak, eğitimin uzaktan eğitim ile sürdürüleceği, öğrencilerin sınıf geçmeleri ile ilgili olarak birinci dönem notlarının geçerli olacağı ve her koşulda üst sınıfa geçecekleri açıklanmıştır (Anadolu Ajansı, 2020).Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle, yükseköğretim sisteminde de 12 Mart 2020’de eğitime ara verilmiş, 23 Mart 2020 tarihinden itibaren 2019-2020 öğretim yılı bahar döneminin tamamen açık ve uzaktan öğrenme sistemi ile sürdürülmesine karar verilmiştir (YÖK, 2020f). Bu amaçla, YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) tüm öğrencilerin erişimine açılmıştır (YÖK, 2020b). Ayrıca, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (YÖK, 2020g), almış olduğu bir kararla Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrencilerin talep etmeleri halinde 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde kayıtlarını dondurabilmesine; tez savunma ve yeterlik sınavlarının ise denetlenebilir olma ve “kayıt altına alınmak şartıyla” video konferans gibi dijital imkanlar ile yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca, yükseköğretim kurumlarının tamamına yakını, önlisans ve lisans programları için de ara sınav uygulamalarını çevrim içi ortamda gerçekleştirmeye yönelik hazırlık yaparak çevrim içi sınav uygulama esasları yayınlamaya başlamışlardır.

Giannini & Lewis’e (2020) göre, hızla yayılan virüs bağlamında okul kapanmaları, hem hastalığın yayılmasını yavaşlatmak, hem de potansiyel olarak çok sayıda hastalıkla başa çıkamayan sağlık sistemleri üzerindeki etkileri azaltmaya yardımcı olmaktadır. Bu önlemler, sadece bir sivil dayanışma eylemi değil, aynı zamanda halk sağlığını korumak için zorunlu bir önlem haline gelmektedir. Ancak, bu önlemlerin özellikle eğitim sistemindeki mevcut eşitsizlikleri büyüteceği, özellikle en savunmasız ve ötekileştirilmiş olanlar için daha uzun vadeli olumsuz sonuçları olabileceği, kaçırılan öğrenme fırsatlarına ek olarak, birçok çocuk ve gencin okullarda kendilerine sunulan sağlıklı yemeklere erişimini kaybedeceği, ekonomik sorunlar yaşayacağı ve sosyal strese maruz kalacağı belirtilmektedir. Bu noktada, Giannini ve Albrechtsen’in (2020) öngörülerine göre, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi sonucunda okulların kapanması, özellikle okula kayıt ve bitirme oranlarının düşük olduğu yoksul ve geri kalmış bölgelerde (Mali, Nijer ve Güney Sudan gibi) kadınların ve kız çocuklarının eğitimi ve geleceği üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Özellikle, mülteci kamplarında yaşayan veya ülke içinde yerinden olmuş kızlar için okul kapanışları, zaten dezavantajlı oldukları için yıkıcı etkilere neden olacaktır.

Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin eğitim üzerindeki diğer etkileri olarak, teknoloji tabanlı öğrenmeye erişimde sorunlar, okul ve sınav takvimlerinin ertelenmesi, öğretmen

eğitiminin yürütülememesi, dezavantajlı bölgelerde bulunan çocukların ve gençlerin okuldaki düzenli beslenme olanaklarından mahrum kalması, uzaktan eğitimin veya evde eğitimin ebeveynlere ve bakıcılara yük getirmesi, çocukların ve gençlerin sosyal etkileşimini azaltarak sosyal izolasyona neden olması (Chang ve Satako, 2020), şeklinde belirtilebilir. Ayrıca, öğrenmenin farklı yolları olduğunun anlaşılması, okulun sadece bir öğrenme yeri değil, aynı zamanda sosyalleşme, bakım ve koçluk sağlayan toplumsal bir ortak alan olduğu, eğitime erişimdeki eşitsizlikleri ortaya çıkardığı, öğretme faaliyetinin zorluğunun ortaya çıktığı, okulun eğitim dışındaki rollerinin anlaşılmasını sağladığı (Anderson, 2020), açık ve uzaktan eğitimin tüm dünyada ilgi uyandırması ile teknolojinin öneminin bir kez daha ön plana çıkması şeklinde sıralanabilir.

Birçokları için çevrimiçi ve uzaktan eğitim birkaç hafta önce gündemde değildi, ancak Covid-19 pandemisi ile birlikte yerel hükümetler şimdi inanılmaz bir hızla sanal sınıflar ve işbirliği platformları kurmaktadır. Ayrıca, hangi öğrenme platformlarının kullanılacağı, çevrimiçi öğrenmenin uygulanmasında öğretmenlere nasıl yardımcı olunacağı, evde az veya hiç internet erişimi olmayanlara nasıl ulaşılabileceği ve öğrenme çıktılarının nasıl izleneceği ve değerlendirileceğine yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Atchoarena, 2020). Pandemi, eğitimcileri, ebeveynleri ve öğrencileri eleştirel düşünmeye, problem çözmeye, yaratıcı olmaya, iletişim kurmaya, işbirliği yapmaya ve aktif olmaya zorlamaktadır (Anderson, 2020).

UNESCO (2020g), Covid-19 pandemisi nedeniyle eğitim sistemlerinin uzaktan eğitimde yaygın olarak kullandıkları bazı stratejilerin herkes için daha kaliteli ve eşit bir eğitim fırsatı sağlayabilmesi için dört alanda hazırlık yapılmasını önermektedir. Bunlar; Teknolojik hazırlık, içerik hazırlığı, pedagojik hazırlık ile izleme ve değerlendirme hazırlığıdır. Teknolojik hazırlık boyutunda tüm öğrencilere evden uzaktan öğrenme olanağı sağlayacak internet bağlantısı, TV, radyo ve dijital araçlara etkili erişimin sağlanması, içerik hazırlığı ise, çevrimiçi platformlar, TV veya radyo programları aracılığıyla sunulabilen veya evde öğrenme için kullanılacak ulusal müfredatla uyumlu, basılı öğretim ve öğrenme materyallerine erişilebilirliği içermektedir. Pedagojik hazırlıkta, öğretmenlerin çevrimiçi öğrenmeyi, TV veya radyo tabanlı uzaktan öğrenmeyi tasarlamaya ve kolaylaştırmaya veya evde öğrenmeye dayalı materyalleri kullanmaya yardımcı olma ile ebeveynlerin veya bakıcıların etkili ev tabanlı uzaktan öğrenmeyi kolaylaştırma imkânlarının sağlanması yer almaktadır. İzleme ve değerlendirme hazırlığında ise, uzaktan öğrenmeye erişimi izleme, öğrenme sürecini ve kesintileri izleme ile öğrenme başarılarını değerlendirme kapasitelerini içermektedir. Bu aynı zamanda öğrencilere, öğretmenlere, velilere veya bakıcılara destek sağlamak için uygulanan önlemleri azaltma

stratejilerini de içermektedir. Bu stratejilerin etkili kullanımının pandemi sürecinde açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının etkililiğini arttırabileceği söylenebilir.

Uzaktan öğrenme, yerden ve zamandan bağımsız olarak sunulabilen, bireylere eğitsel materyallerin elektronik ortamda uygun ve esnek olarak yapılandırabilme, güncellenebilme ve farklı teknolojileri öğrenme sürecine katabilme, 7/24 kullanabilme gibi özellikler içeren çağdaş ve etkin bir öğrenme biçimidir (Yamamoto ve Altun, 2020). Geniş kitlelere yönelik uzaktan eğitim uygulamalarında Kurubacak ve Yüzer'in (2004) de belirttiği gibi, uzaktan eğitim sistemlerinin etkililiğini sağlayabilmek için ekonomi (maliyet etkinliği ve verimliliği), teknoloji (iletişim teknolojileri) ve eşitlik (cinsiyet, erişilebilirlik, azınlık, dil, din vb.) gibi konular hayati önem taşımaktadır. Ancak, Anderson'a (2020) göre, Dünyadaki öğrencileri İnternet'e taşımak, eğitim sistemindeki derin eşitsizlikleri (cihaz veya güvenilir internet bağlantısı olmaması, ebeveynlerin gücü ve ayrıcalığı vb..) açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca, her ebeveynin çocuklarının çevrimiçi öğrenmeye geçişine yardımcı olmak için gerekli dijital okuryazarlık seviyesine sahip olmadığı, ya da evde eğitim için yeterli zamanlarının olmamasının eşitsizliklere neden olduğu belirtilmektedir.

Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin dünya genelinde eğitim üzerindeki önemli değişim ve etkileri ile birlikte açık ve uzaktan öğrenme ihtiyacı ve yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Bu pandemi, öğrenmenin kesintiye uğratılmadan sürdürülmesi gerekliliğinin anlaşılması, açık ve uzaktan eğitime daha fazla yatırım yapılması gerektiğini, geleneksel eğitim yaklaşımlarının yerine alternatif öğrenme yaklaşımlarına (özellikle de açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına) önem verilmesinin gerekli olduğunu göstermiştir. Açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının normal zamanlarda tek başına veya örgün öğretimi desteklemek amacıyla değil, aynı zamanda bazı kriz durumlarında (salgın hastalıklar, savaşlar, afetler, zorunlu göçler vb..) da önemli avantajları bulunduğu unutulmamalı ve politika yapıcılar tarafından dikkate alınmalıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin Türkiye'deki açık ve uzaktan eğitim uygulamaları üzerine yansımalarını değerlendirmek ve geleceğe yönelik önerilerde bulunmaktır. Araştırmanın problem cümlesi, Coronavirüs (Covid-19) Pandemisinin Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları üzerine yansımaları nelerdir? şeklinde ifade edilmiş ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır: Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi karşısında,

1. Millî Eğitim Bakanlığı'nın uzaktan eğitim uygulamaları nelerdir?
2. Yükseköğretimde açık ve uzaktan eğitim uygulamaları nelerdir?

3. Açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının etkililiği için neler yapılabilir?

Bu çalışmada, küresel düzeyde önemli etkilere neden olan Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin Türkiye’de eğitim üzerine yansımaları ve bu bağlamda 23 Mart 2020-07 Nisan 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının ilk verilerine dayalı bir durum tespiti ile genel bir değerlendirme yapılması ve gelecekteki açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın yürütüldüğü süreçte, Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin etkileri ile açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının devam etmesi, krizin ne zaman sona ereceğinin henüz bilinmemesi ve bu konu üzerinde Türkiye’de yapılan ilk çalışmalardan biri olması nedeniyle büyük bir öneme taşımaktadır. Bu çalışmada ortaya koyulan sonuçlar, değerlendirmeler ve öneriler, gelecekteki açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına katkı sunmayı hedeflemesi bakımından önemlidir. Çünkü, Türkiye’nin bir deprem bölgesinde olduğu gerçeği dikkate alındığında, gelecekte olması muhtemel depremler, salgın hastalıklar, diğer doğal afetler, savaşlar, zorunlu göçler gibi kriz durumlarında, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarında karşılaşılabilecek sorunlar ve zorlukların önüne geçilmesi ve daha etkili yürütülebilmesi bakımından da önemli katkılar sağlayacaktır.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseninde tasarlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek’e (2006) göre, durum çalışması nitel araştırmalarda kullanılan önemli tekniklerden biridir. Stake (1995) ve Yin’in (2009; 2012) de belirttiği gibi, durum çalışması özellikle araştırmacıların bir durumu, genellikle bir programı, olayı, eylemi, süreci ya da bir veya daha fazla bireyi derinlemesine analiz ettiği bir araştırma desendir. Durumlar zaman ve eylemle sınırlı olup, araştırmacılar çeşitli veri toplama yöntemlerini kullanarak kapsamlı veri toplamaktadırlar. Görüldüğü gibi durum çalışması, ele alınan konuyu, olayı, eylemi veya süreci derinlemesine inceleme, tanımlama, olay ve durumları açıklığa kavuşturma, farklı yönlerden gözleme ve çözümlenme olanağı sağlamaktadır.

Best ve Kahn’a (1993) göre, durum çalışmasında ele alınan konu sosyal bir yapı, sosyal bir grup, bir kurum, kuruluş veya topluluk olabilir. Bu çalışmada Coronavirüs (Covid-19) pandemisinin eğitim üzerine etkileri ve açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına duyulan yoğun ihtiyaç bir durum olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, açık ve uzaktan uygulamaları kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı’nın uygulamaları ile Yükseköğretimde yürütülen uygulamalar, öğretim kademeleri, dersler, kullanılan yöntemler bakımından incelenmiş, genel bir değerlendirme

yapılmış ve gelecek uygulamalara yönelik öneriler sunulmuştur. Araştırmanın verileri ilgili kurumların resmî web sitelerinden elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle yüz yüze öğretimin sona ermesine bağlı olarak 23 Mart 2020-03 Nisan 2020 tarihleri arasında Millî Eğitim Bakanlığı, 23 Mart 2020-31 Mart 2020 tarihleri arasında Yükseköğretim kurumları tarafından gerçekleştirilen açık ve uzaktan eğitim uygulamaları ile 23 Mart 2020-07Nisan 2020 tarihleri arasında araştırmacı tarafından yürütülen uzaktan eğitim derslerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Araştırmanın verileri tema ve alt temalara ayrılarak incelenmiş ve betimsel analiz yapılmıştır.

Bulgular bölümünde görüldüğü gibi (Tablo 1), araştırma verilerinin analizi sonucu 3 tema ve 12 alt tema elde edilmiş ve analizler buna göre yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, 23 Mart- 3 Nisan 2020 tarihleri arasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen uzaktan eğitim uygulamaları ile Yükseköğretim Kurumları tarafından yürütülen açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin ilk bulgulara yer verilmektedir. Ayrıca, araştırmacının bu sürede yürütmüş olduğu uzaktan eğitim derslerine ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

Araştırma verilerinin analizi sonucu elde edilen tema ve alt temalar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1		
<i>Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi nedeniyle Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları(23 Mart-07 Nisan 2020)</i>		
Temalar	Alt Temalar	Uygulama Sayısı(f)
Millî Eğitim Bakanlığı Uzaktan Eğitim Uygulamaları	İlkokul	26
	Ortaokul	28
	Lise	53
YÖK Dersleri Platformu Yükseköğretim Kurumları Dersleri	Lisans	2.408
	Önlisans	2.320
	Lisans Tamamlama	549
	Ortak Dersler	22
Uzaktan Eğitim Uygulaması	Sanal Sınıf	5
	Video Paylaşımı	5
	Yazılı Materyal	34
	Ders Sunumu	12
	Duyuru/Mesaj	18

Tablo 1'e göre, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına (23 Mart-07 Nisan 2020), ilişkin verilerin 3 tema ve 12 alt tema altında incelenerek değerlendirilmiştir. Bu tema ve alt temalara ilişkin kapsamlı bulgular aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Millî Eğitim Bakanlığı Uzaktan Eğitim Uygulamaları (23 Mart -3 Nisan 2020)

Bu bölümde, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından İlkokul, Ortaokul ve Lise düzeyinde 23 Mart -3 Nisan 2020 tarihleri arasında uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında yürütülen ders bilgilerine yer verilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 23 Mart- 3 Nisan 2020 tarihleri arasında EBA TV ile İlkokul düzeyinde yürütülen uzaktan eğitim uygulamaları kapsamındaki ders bilgileri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2		
<i>Millî Eğitim Bakanlığı Uzaktan Eğitim Ders Kapsamı (İlkokul)</i>		
Sınıf Düzeyi (İlkokul)	Dersler	Toplam Ders Sayısı
1	Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi	3
2	Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, İngilizce	4
3	Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, İngilizce, Fen Bilimleri	5
4	Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	6
İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP)	İYEP Türkçe, İYEP Matematik	2
Uyum Sınıfları (2.hafta)	Uyum İçin Türkçe	1
Özel Eğitim (2.hafta)	Bilişsel Beceriler, Özbakım Becerileri, Matematik, Türkçe, Günlük Yaşam Becerileri,	5
Toplam		26

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2020b)'ndan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 2 incelendiğinde, uzaktan eğitim uygulamalarının ilk haftasında 23-27 Mart 2020 tarihleri arasında, ilkökul düzeyinde 1., 2., 3. ve 4. sınıflar için temel dersler başta olmak üzere 6 farklı dersten oluşan toplamda 20 ders sunumuna yer verildiği, 2. hafta olan 30 Mart-3 Nisan 2020 tarihleri arasında ise uyum sınıflarına yönelik Türkçe ile Özel Eğitime yönelik Bilişsel Beceriler, Özbakım Becerileri, Günlük Yaşam Becerileri, Türkçe ve Matematik olmak üzere 6 dersin programa eklendiği görülmektedir. Tablo 2'ye göre, 23 Mart-3 Nisan 2020 tarihleri

arasında uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında İlkokul düzeyi için 10 farklı dersten oluşan toplam 26 dersin sunumu gerçekleştirilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 23 Mart - 3 Nisan 2020 tarihleri arasında EBA TV ile ortaokul düzeyinde yürütülen uzaktan eğitim uygulamaları kapsamındaki ders bilgileri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3		
<i>Millî Eğitim Bakanlığı Uzaktan Eğitim Ders Kapsamı (Ortaokul)</i>		
Sınıf Düzeyi (Ortaokul)	Dersler	Toplam Ders Sayısı
5	Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	3
6	Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	4
7	Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	5
8	Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi	6
İmam Hatip Ortaokulu	Arapça (5., 6., 7., ve 8.Sınıflar)	4
Uyum Sınıfları (2. Hafta)	Uyum İçin Türkçe	1
Özel Eğitim (2. Hafta)	Bilişsel Beceriler, Özbakım Becerileri, Matematik, Türkçe, Günlük Yaşam Becerileri.	5
Toplam		28

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2020b)'ndan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde, uzaktan eğitim uygulamalarının ilk haftasında 23-27 Mart 2020 tarihleri arasında, ortaokul düzeyinde 5., 6., 7. ve 8. sınıflar için temel dersler başta olmak üzere 6 farklı dersten oluşan toplamda 18 ders sunumuna yer verildiği, ayrıca İmam Hatip Ortaokulu için Arapça dersinin yer aldığı, 2. hafta olan 30 Mart-3 Nisan 2020 tarihleri arasında ise uyum sınıflarına yönelik Türkçe ile Özel Eğitime yönelik Bilişsel Beceriler, Özbakım Becerileri, Günlük Yaşam Becerileri, Türkçe ve Matematik olmak üzere 6 dersin programa eklendiği görülmektedir. Tablo 3'e göre, 23 Mart-3 Nisan 2020 tarihleri arasında uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında ortaokul düzeyi için 10 farklı dersten oluşan toplam 28 dersin sunumu gerçekleştirilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 23 Mart - 3 Nisan 2020 tarihleri arasında EBA TV ile Lise düzeyinde yürütülen uzaktan eğitim uygulamaları kapsamındaki ders bilgileri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4		
<i>Millî Eğitim Bakanlığı Uzaktan Eğitim Ders Kapsamı (Lise)</i>		
Sınıf Düzeyi (Lise)	Dersler	Toplam Ders Sayısı
9	Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Tarih, Biyoloji, Coğrafya, Fizik, Kimya, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Arapça, Temel Dinî Bilgiler	11
10	Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Tarih, Biyoloji, Coğrafya, Fizik, Kimya, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Arapça, Hadis, Fıkıh, Siyer, Felsefe,	14
11	Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Tarih, Biyoloji, Coğrafya, Fizik, Kimya, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Arapça, Tefsir, Hitabet, Felsefe,	13
12	Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, İnkılâp Tarihi, Biyoloji, Coğrafya, Fizik, Kimya, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi, Arapça, Dinler Tarihi, Kelam, İslam Kültür ve Medeniyeti,	13
Uyum Sınıfları (2.Hafta)	Uyum İçin Türkçe, Sağlık Bilgisi (9., 10., 11. ve 12. sınıflar)	2
Toplam		53

Kaynak: Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2020b)'ndan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde, uzaktan eğitim uygulamalarının ilk haftasında 23-27 Mart 2020 tarihleri arasında, lise düzeyinde 9., 10., 11. ve 12. sınıflar için temel dersler başta olmak üzere 20 farklı dersten oluşan toplamda 51 ders sunumuna yer verildiği, 2. hafta olan 30 Mart-3 Nisan 2020 tarihleri arasında ise uyum sınıflarına yönelik Türkçe ile Sağlık Bilgisi olmak üzere 2 dersin programa eklendiği görülmektedir. Tablo 4'e göre, 23 Mart-3 Nisan 2020 tarihleri arasında uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında ortaokul düzeyi için 22 farklı dersten oluşan toplam 53 dersin sunumu gerçekleştirilmiştir.

Yükseköğretimde Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları (23-31 Mart 2020)

Bu bölümde, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle, 23-31 Mart 2020 tarihleri arasında Yükseköğretim Kurulu tarafından YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) üzerinden uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında paylaşıma açılan ders bilgilerine yer verilmiştir.

23-31 Mart 2020 tarihleri arasında Yükseköğretim Kurulu tarafından YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) üzerinden uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında paylaşıma açılan Lisans düzeyi ders bilgileri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5		
<i>Açık ve Uzaktan Eğitimde Erişime Açılan Yükseköğretim Kurumları Lisans Dersleri(23-31 Mart 2020)</i>		
Fakülte	Bölgümler (Lisans)	Basılı Materyal sayısı
Edebiyat Fakültesi	Coğrafya, Felsefe, Sosyoloji, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı	440
Eğitim Fakültesi	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Eğitim Bilimleri	4
Fen Fakültesi	Fizik, Kimya, Matematik	6
İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi	Ekonometri, İktisat, İnsan Kaynakları Yönetimi, İşletme, Kamu Yönetimi, Maliye, Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi, Yönetim Bilişim Sistemleri, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1.153
İletişim Fakültesi	Gazetecilik, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Radyo-Televizyon ve Sinema, Reklamcılık	322
Mühendislik Fakültesi	Elektrik Elektronik Mühendisliği, Endüstri Mühendisliği, Havacılık ve Uzay Mühendisliği, Makine Mühendisliği	4
Sağlık Bilimleri Fakültesi	İş Sağlığı ve Güvenliği, Sağlık Yönetimi, Sosyal Hizmet, Çocuk Gelişimi	422
Turizm Fakültesi	Konaklama İşletmeciliği	57
Toplam	35	2.408

Kaynak: YÖK Dersleri Platformu (YÖK, 2020b)'ndan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 5 incelendiğinde, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik YÖK dersleri platformunda 8 fakülteye yönelik 35 farklı bölüm için toplam 2.408 ders materyalinin lisans düzeyi için erişime açıldığı görülmektedir. Bu derslerin pek çoğu bazı fakülte ve bölümler için ortak olup, ders materyallerinin sisteme birden fazla yüklendiği dikkate alınmalıdır. Yani, toplam materyal sayısı, gerçek ders materyali sayısını göstermemektedir. Örneğin, Genel İşletme, Genel Muhasebe vb. pek çok ders materyali ortak olan tüm bölümlerde yer aldığı için toplam materyal sayısı kapsamında yer almaktadır. Bu durum tüm bölümler için geçerlidir.

23-31 Mart 2020 tarihleri arasında Yükseköğretim Kurulu tarafından YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) üzerinden uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında paylaşımına açılan önlisans düzeyi ders bilgileri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6		
<i>Açık ve Uzaktan Eğitimde Erişime Açılan Yükseköğretim Kurumları Önlisans Dersleri(31 Mart 2020)</i>		
Yüksekokul/Meslek Yüksekokulu (MYO)	Bölümler/Programlar (Önlisans)	Basılı Materyal sayısı
Adalet MYO	Adalet	67
Sağlık Hizmetleri MYO	Acil Durum ve Afet Yönetimi, Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon, İş sağlığı ve Güvenliği, Laborant ve Veteriner Sağlık, Sağlık Kurumları İşletmeciliği, Sosyal Hizmetler, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, Yaşlı Bakımı, Çocuk Gelişimi.	608
Sosyal Bilimler MYO	Aşçılık, Bankacılık ve Sigortacılık, Bilgi Yönetimi, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, Dış Ticaret, Emlak ve Emlak Yönetimi, Ev İdaresi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Hukuk Büro Yönetimi ve Sekreterliği, İlahiyat/İslamî Bilimler (Önlisans), İnsan Kaynakları Yönetimi, İşletme Yönetimi, Kültürel Miras ve Turizm, Lojistik, Marka İletişimi, Medya ve İletişim, Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, Perakende Satış ve Mağaza Yönetimi, Radyo ve Televizyon Programcılığı, Reklamcılık, Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği, Sosyal Medya Yöneticiliği, Spor Yönetimi, Turizm ve Otel İşletmeciliği, Turizm ve Sosyal Hizmetleri, Yeni Medya ve Gazetecilik, Yerel Yönetimler, Çağrı Merkezi Hizmetleri, Özel Güvenlik ve Koruma.	1.440
Teknik Bilimler MYO	Bilgisayar Programcılığı, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Elektrik Enerjisi Üretim, İletim ve Dağıtım, Fotoğrafçılık ve Kameramanlık, Tarım, Web Tasarımı ve Kodlama.	205
Toplam	46	2.320

Kaynak: YÖK Dersleri Platformu (YÖK, 2020b)'ndan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 6 incelendiğinde, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik YÖK dersleri platformunda 4 Meslek Yüksekokuluna yönelik 46 farklı bölüm/program için toplam 2.320 ders materyalinin önlisans düzeyi için erişime açıldığı görülmektedir. Bu ders materyallerinin pek çoğu bazı meslek yüksekokulları ve bölümler/programlar için ortak olup, sisteme birden fazla yüklendiği dikkate alınmalıdır.

23-31 Mart 2020 tarihleri arasında Yükseköğretim Kurulu tarafından YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) üzerinden uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında paylaşımına açılan lisans tamamlama ve ortak ders materyali bilgileri Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7		
<i>Açık ve Uzaktan Eğitimde Erişime Açılan Yükseköğretim Kurumları Lisans Tamamlama ve Ortak Dersleri(31 Mart 2020)</i>		
Lisans Tamamlama/Ortak Dersler	Bölümler/Programlar	Basılı Materyal sayısı
Lisans Tamamlama	Acil Yardım ve Afet Yönetimi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Havacılık Yönetimi, Hemşirelik, İlahiyat/İslâmî İlimler, İş Sağlığı ve Güvenliği	549
Ortak Dersler	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Türk Dili, Yabancı Dil (Tüm Bölümler İçin Ortak Dersler)	22
Toplam	7	571

Kaynak: YÖK Dersleri Platformu (YÖK, 2020b)'ndan elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 7 incelendiğinde, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik YÖK dersleri platformunda lisans tamamlama kapsamında 7 programa yönelik 549 ders materyalinin erişime açıldığı görülmektedir. Ayrıca, 3 ortak ders için 22 ders materyali erişime açılmıştır. Bu ders materyallerinin pek çok bölüm ve program için ortak olduğu ve basılı materyallerin sisteme birden fazla yüklendiği dikkate alınmalıdır.

Uzaktan Eğitimde Örnek Bir Uygulamaya İlişkin Bulgular

Araştırmacının 23 Mart-07 Nisan 2020 tarihleri arasında uzaktan eğitim üzerinden yürütmüş olduğu 5 derse ilişkin bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8								
<i>Uzaktan Eğitim Merkezi Üzerinden Verilen Derslere İlişkin Veriler (23 Mart-07 Nisan 2020)</i>								
Verilen Dersler	Öğrenci Sayısı(f)	Uzaktan Eğitim Sistemini Genel Kullanma Oranı (%)	Derslere İlişkin Duyuru Sayısı (f)	Duyuruları Okuma Oranı (%)	Uzaktan Eğitim Uygulamalarında Gerçekleştirilen Etkinlikler		Uzaktan Eğitim Etkinliklerinden Yararlanma Düzeyi	
					Etkinlik Türü	Etkinlik Sayısı	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Eğitim Psikolojisi	153	52	3	63.66	Sanal Sınıf	2	44	29
					Video Paylaşımı	2	36	24
					Yazılı Materyal	7	107	70
					Ders Sunumu	3	98	64
Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	221	64	3	66.6	Sanal Sınıf	2	76	34
					Video Paylaşımı	2	104	47
					Yazılı Materyal	10	186	84
					Ders Sunumu	3	146	66
Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yazma Teknikleri	46	90	5	84.6	Sanal Sınıf	2	40	87
					Video Paylaşımı	2	34	74
					Yazılı Materyal	8	41	89
					Ders Sunumu	3	41	89
Öğretmenlik Uygulaması (Teori)	79	73	3	80	Sanal Sınıf	2	27	34
					Video Paylaşımı	1	18	23
					Yazılı Materyal	6	65	82
					Ders Sunumu	1	50	63
Psikolojiye Giriş-II	25	35	3	45.3	Sanal Sınıf	2	8	32
					Video Paylaşımı	2	7	28
					Yazılı Materyal	3	16	64
					Ders Sunumu	2	8	32
Toplam	524	62,8	17	68.3	4	65	1.152	55.75

Kaynak: <https://alms.klu.edu.tr/Course/MyCourses>, web adresinden elde edilen verilerle oluşturulmuştur.

Tablo 8’de, araştırmacının 2019-2020 bahar döneminde uzaktan eğitim merkezi üzerinden 23 Mart 2020-07 Nisan 2020 tarihleri arasında yürütmüş olduğu derslere ilişkin veriler incelendiğinde, toplam 5 ders yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin uzaktan eğitim

sistemini kullanım oranları sırasıyla, Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yazma Teknikleri (%90), Öğretmenlik Uygulaması (Teori) (%73), Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi (%64), Eğitim Psikolojisi (%52) ve Psikolojiye Giriş-II (%35) olarak gerçekleşmiştir. Uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında sanal sınıf, video paylaşımı, yazılı materyal ve ders sunumu olmak üzere toplam 65 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, derslere ilişkin toplam 17 duyuru gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin yaklaşık %68.3'ü duyuruları okumuştur. Öğrencilerin uzaktan eğitim sistemini kullanım oranı ortalama %62.8 olarak gerçekleşmiştir. Etkinliklere katılım oranında ağırlıklı olarak yazılı materyaller ile ders sunumlarına erişimin ön planda olduğu görülmektedir. İnternet tabanlı erişimi gerektiren sanal sınıf uygulamasına katılım ile video kullanımının düşük düzeyde kaldığı dikkat çekmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, öncelikle küresel düzeyde önemli derecede bir kriz durumu yaratmış ve bu kriz, eğitimde karşılaşılan sorunların çözümünde açık ve uzaktan eğitim uygulamalarını vazgeçilmez bir temel öğrenme kaynağı olarak tekrar gündeme getirmiştir. Bu durum, Türkiye özelinde değerlendirilecek olursa, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı tüm öğretim kurumları için ara tatil öne alınmış ve ardından yüz yüze eğitim öğretim uygulamaları 31 Mayıs 2020 tarihine kadar durdurulmuş ve her türlü eğitim öğretim faaliyeti Eğitim Bilişim Ağı (EBA) ve TRT'nin 3 TV kanalı üzerinden yürütülmeye başlanmıştır. Yükseköğretimde ise 2019-2020 bahar döneminde yüz yüze eğitim tamamen durdurularak, açık ve uzaktan eğitim olanaklarından yararlanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, önemli merkezî sınavlarda (YKS, KPSS, ALES, YDS, vb..) ertelenmiş bulunmaktadır. Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, açık ve uzaktan eğitimin öneminin belki de göz ardı/ihmal edildiği, yaygın olarak sadece normal zamanlarda bir alternatif yaklaşım olarak görüldüğü bir dönemde, açık ve uzaktan eğitimi ön plana çıkarmış ve ana öğrenme kaynağı haline getirmiştir. Türkiye'de bir kriz durumu olarak ilk defa 2020 Elazığ depreminde aktif olarak kullanılan açık ve uzaktan eğitim, şu anda Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle daha kapsamlı olarak ve tüm öğretim kademelerinde uygulanmaya başlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin sonuç ve tartışma

Araştırma sonucuna göre, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 23 Mart 2020-3 Nisan 2020 tarihleri arasında uzaktan eğitim uygulamaları kapsamında dersler EBA ve TRT'ye ait 3 TV kanalı üzerinden ilkökul, ortaokul ve lise

düzeyinde gerçekleştirilmiştir. İlkokul ve ortaokul düzeyi için 10 farklı dersin, lise düzeyi için ise 22 farklı dersin uzaktan eğitim şeklinde ve TV destekli olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Yürütülen derslerin genellikle temel derslerden (Türkçe, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji vb.) oluştuğu, diğer derslerin (Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Görsel Sanatlar vb.) uygulamada yer almadığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için yeterli sayıda ve nitelikte uygulamanın bulunmadığı görülmektedir.

Öncelikle, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören yaklaşık 18 milyon öğrenciye EBA ve TV üzerinden gerçekleştirilen açık ve uzaktan eğitim uygulamaları değerlendirilecek olursa, yürütülen eğitim faaliyetinin daha çok TV odaklı, tek yönlü ve kitlesel bir eğitimi amaçladığı görülmektedir. Araştırmacının gözlem ve incelemelerine göre, birinci haftadaki uygulamada, EBA üzerinden açık ve uzaktan eğitim etkinliklerine erişimin sınırlı düzeyde kaldığı, tüm derslere yönelik uygulamanın yer almadığı, özellikle okul öncesi döneme yönelik bir uygulamanın gerçekleştirilemediği gözlemlenmiştir. Ayrıca, tüm öğretim kademelerinde öğretmenlerin açık ve uzaktan eğitim sistemine dahil edilmedikleri görülmektedir. Arık'a (2020b; 2020c) göre, öğretmenlerin EBA platformunu daha etkin kullanabilmeler için destek mekanizmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Yüz yüze de olsa uzaktan eğitimle de olsa, eğitimin en önemli paydaşlarından biri olarak öğretmenlerin desteklenmesi ve motivasyonlarının güçlenmesi bu süreçte daha fazla önem kazanmıştır.

TV destekli uygulamaların daha yoğun kullanılması, özellikle internet alt yapısının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın açıklamaları da (2020c) bu görüşü doğrulamaktadır. Yüzer ve Kurubacak'a (2011) göre, etkileşimli IPTV, hem televizyon hem de internet bağlantılarına bağlanarak yenilikçi bir dönem açabilir ve uzaktan eğitim tarihindeki en dönüştürücü öğrenme kapsamında yapılandırmacı bir yaklaşımla iletişimi ve toplumu yeniden düzenleyebilir. IPTV tabanlı öğrenme, etkileşimli bir süreç olabilir, küresel bir sosyal ortamda öğrencilerin etkinlikleri artırılabilir. Bu yaklaşımın Türkiye'de daha etkin kullanımına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Arık'a (2020a) göre, MEB'in paylaştığı tüm olanaklara karşın içinde bulunduğu koşullar nedeniyle uzaktan eğitime dahi erişemeyen, erişme imkânı olsa bile yine içinde bulunduğu koşullar nedeniyle uzaktan eğitim araçlarını etkin izleyemeyen öğrenciler olabilir. Risk altındaki bu grubun izlenmesi ve telafi eğitimi benzeri uygulamalarla desteklenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, özel gereksinimi olan öğrenciler ve öğretmenler için ve uzaktan eğitim sürecinin ardından sınıfta yaşanabilecek okula uyum ve devamsızlık riskine karşı tedbirler alınması önerilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın geçmişe dayanan açık öğretim uygulamaları ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) alt yapısı sayesinde bu kriz dönemini geçici bir süre için tamamlayabileceği söylenebilir. Ancak, mevcut uygulamanın ağırlıklı olarak TV destekli ve tek yönlü bilgi aktarmaya dayalı kitlesel eğitim şeklinde yürütülmesinin dezavantajlarını da dikkate almakta fayda bulunmaktadır. Şimşek'in (2020), "*Millî Eğitim Sistemimiz açısından bu beklenmedik gelişmeye karşılık bulunan televizyonla telafi eğitimi yeterli görülerek bu dönem kapatılacak, bu sorun halledilmiş mi sayılacaktır? 1950'lerde televizyonun yaygınlaşmaya başlamasıyla Batı'da ortaya çıkan televizyonla uzaktan eğitim gibi ilkel bir eğitim yöntemi 2020 yılındaki bir pandemiye bulduğumuz tek cevap mı olacak?*". Şeklindeki değerlendirmelerinde yer alan olumsuzluklar, çevrimiçi öğrenme araçlarının daha etkin kullanılması, EBA'nın sanal sınıf uygulamalarının tüm öğretim kademelerine yönelik aktif hale getirilmesi, öğretmenlerin sürece dahil edilmesi ve geleceğe dönük uygulanabilir bir telafi programı ile en aza indirilebilir.

Geçmişte yürütülen bazı projeler kapsamında öğretmenlere eğitim düzenlendiği belirtilmesine rağmen, EBA alt yapısı kapsamında öğretmenlerin sisteme etkin olarak dahil edilmemiş olması, ayrıca dikkate alınması ve değerlendirilmesi gereken bir konudur. Açık ve uzaktan öğrenmede özellikle, ilkökul ve ortaöğretim döneminde öğretmenlerin rehberlik rolüne ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır. Mevcut uygulamada, öğretmenlerin uzaktan eğitim sistemini etkin olarak kullanabilme düzeyinin resmî verilerle ve araştırma bulguları ile ortaya konulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. UNESCO (2020f), Covid-19 pandemisinin üstesinden gelme noktasında, öğretmenlerin oynadığı kritik rollerin farkına varılarak desteklenmesini önermektedir. Çünkü, öğretmenlerin bu süreçte öğrenmenin sürekliliğini sağlamada ön saflarda olmalarına rağmen, öğretmenlere danışılmadan ve gerekli eğitim olanağı sağlanmadan, bazı uzaktan eğitim yöntemlerini ve araçlarını kullanma konusunda baskılarla karşılaştıkları belirtilerek, bu tür durumlarda öncelikle öğretmenlerin bilgilendirilmesi, desteklenmesi ve korunması ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır.

Pandemi nedeniyle uygulanan uzaktan eğitim sisteminin doğal gelişim gösteren çocuklara odaklandığı, erişim yanında etkin kullanım sorunu olduğu (Salman, 2020a), bilgi iletişim teknolojilerine erişimde ve kullanım becerisinde yaşanan eşitsizliğin bu süreçte öğrenmeyi etkilediği, uzaktan eğitim sürecinde evlerdeki imkân ve öğrenme farklılıklarının daha görünür hale geldiği (Salman, 2020b) belirtilmektedir. Öğrencilerin TV, internet, EBA vb, platformları ne derece takip edebildiklerinin belirlenmesi ve buna uygun olarak sistemin geliştirilmesi faydalı olabilir. Öğretmenlerin açık ve uzaktan öğrenme, bilişim teknolojileri konularında yeterli düzeyde eğitilmiş olmaları büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, öğrencilerin

ve ailelerin de açık ve uzaktan öğrenme ile bilişim teknolojileri alanında bilinçlendirilmeleri uygulamanın daha sağlıklı yürütülmesine katkı sağlayabilecektir.

TV ile yürütülen açık ve uzaktan öğrenme uygulamalarında geribildirim, değerlendirme, başarıyı ölçme ve değerlendirme gibi alanlarda yetersizlikler bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilk açıklamalarında (2020c), öğrencilerin ders başarı değerlendirmelerinin yüz yüze görmüş oldukları konulardan yapılacağını açıklaması, ikinci açıklamada (Anadolu Ajansı, 2020) ise, sınıf geçmede öğrencilerin birinci dönemde aldıkları notların geçerli olacağı, öğrencilerin not ortalamalarının kaç olursa olsun üst sınıfa geçeceğinin belirtilmesi, uzaktan eğitim ile yürütülen derslere yönelik ayrı bir ölçme ve değerlendirmenin yapılmayacağını ve uzaktan eğitim uygulamalarında ölçme değerlendirme uygulamalarının geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Oysa, internet üzerinden yürütülecek online öğrenme platformu ile (dereceli puanlama anahtarı, yorumlar, geribildirimler, video veya sesli mesaj kullanılarak) öğrenciler ve aileler için etkili geribildirimler sağlama, öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirme olanağı sağlanabilir. Uzaktan eğitim ile sunulan konuların ölçme değerlendirmesinin yapılmayacağı, amacın öğrencilerin okulla, eğitimle ilişkisini kesmeden motivasyonu sağlamak, eğitimsel olarak meşgul olmalarını sağlamak olduğu vurgulanmaktadır (MEB, 2020c). Ancak, uzaktan eğitim uygulamaları esnasında evde uygun koşulların sağlanmasının da önemli olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

Tüm öğretim kademelerinde TV dışı araçların yaygın olarak kullanımının tercih edilmesi ve canlı ders uygulamalarına ağırlık verilmesi, özellikle 1-4.sınıf düzeylerinde daha büyük bir önem taşımaktadır. Açık ve uzaktan eğitimin özellikle ilk yaş gruplarında her sorunu çözemediğini, öğrencilerin öğrenmesini garanti etmediğini ve sosyal etkileşim ihtiyacını ortadan kaldıramadığını unutmamak gerekir. EBA, sistem ve alt yapı bakımından uygun olabilir ancak, etkili olarak kullanım (öğrenci, öğretmen ve velilerin kullanımı) düzeyinin ulusal düzeyde yapılacak kapsamlı araştırma bulguları ile ortaya konulması da büyük önem taşımaktadır. Uzun tatil dönemlerinde ve bu tür kriz durumlarında, açık ve uzaktan öğrenme olanaklarının karşılıklı etkileşime dayalı olarak kullanılması ile öğrencilerin ve aynı zamanda velilerin kendilerini yalnız hissetmelerinin de önüne geçilmiş olacaktır. Açık ve uzaktan öğrenme uygulamalarının bu kriz durumlarında destekleyici, yardımcı bir fonksiyonu da yerine getirmesi gerekir. İnternet servis sağlayıcıları tarafından öğrencilere 8 GB destek sağlanması (MEB, 2020c) olumlu bir gelişme olarak belirtilebilir. Arık'ın (2020c) da belirttiği gibi, uzaktan eğitim sürecinin var olan dijital uçurumun açılmasına değil, kapanmasına etken olması

için eşitlik ve kapsayıcılık temelinde, ihtiyaca dönük ve işbirliğine dayalı çözümler geliştirmek gerekmektedir.

Bu süreçte, bir milyonun üzerindeki öğretmenin de meslekî gelişimlerine katkı sunulması faydalı olabilir. EBA'nın etkileşimli altyapısı sayesinde video konferans yöntemi etkin olarak kullanılabilir. Bu kriz durumu ile birlikte, açık ve uzaktan eğitim konusunda öğretmen eğitimi ihtiyacı, bilişim teknolojileri eğitimi, içerik geliştirme, tasarım vb.. ihtiyaçların tespit edilmesi ve gerekli eğitimlerin düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durulmalıdır.

Bu kriz durumu ile birlikte Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilk hafta uygulamanın sonunda, 125 bin öğretmenin bilişim becerilerini geliştirme eğitimine alınacağı ve 8. ve 12. sınıf öğrencilerine yönelik merkezî sınavlara (LGS ve YKS) hazırlık kapsamında öğretmenlerin de katılımını sağlayan canlı derslerin yürütüleceğinin açıklanması (MEB, 2020d), olumlu bir gelişmedir. Bu gelişme öğretmen eğitimi ile öğretmenlerin açık ve uzaktan eğitim sistemine dahil edilmelerinin öneminin anlaşılması ve ilk adımların atılması bakımından olumlu olmakla birlikte, tüm öğretmenlerin eğitilmesi ve sisteme dahil edilmeleri gerektiğini de gösteren bir gelişmedir. Ancak, canlı sınıf uygulaması ile öğretmen-öğrenci-veli etkileşimlerinin diğer sınıflar için de geliştirilmesi ve uygulanması ihtiyacı bulunduğu söylenebilir. Örneğin, okul öncesi dönem öğrencileri ile özel eğitim ihtiyacı bulunan öğrenciler için de yeterli düzeyde içerikler oluşturulmalı ve sunulmalıdır. Ayrıca, pandeminin daha uzun sürmesi ihtimaline karşı, şu aşamada uzaktan eğitim yoluyla gerçekleştirilemeyen ders ve etkinlikler ile öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirmeye yönelik ne tür bir yol izleneceğinin planlanması ve açıklanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Şu anda EBA TV üzerinden yapılan eğitimin pek çok sorunları var. Bu önlemi salgına karşı verilen acil bir yanıt olarak aldığımızda diyeceğimiz bir şey yok. Ancak, sorun sandığımızdan daha ciddidir ve 18 milyonluk bir öğrenci kitlesini ve onların ailesini ilgilendirmektedir. Sadece televizyonla eğitimle yetinirsek "...mış gibi yaparız" ve bu sorunu sadece geçiştirmiş oluruz. Oysa, bu ülkenin en önemli sorunsallarının başında kaliteli bir eğitim gelmektedir. Bu salgına benzer dıştan gelen travmalar eğitim sorunumuzu hafife almamıza engeldir, çünkü eğitim ulusumuzun "beka" sorunudur (Şimşek, 2020). Görüldüğü gibi, mevcut uygulamaların geliştirilmesine yönelik öneriler de sunulmaktadır.

Pandeminin etkilerinin daha uzun sürecek olması ihtimali ve TV ile yürütülen eğitimin çok yararlı olmayacağını belirten Şimşek (2020), bu sürenin normal zamanlarda yapmaya pek fırsat bulmadığımız yararlı, verimli etkinliklere ayrılması, ilkokuldan lisenin sonuna kadar kitap okumanın teşvik edilmesi, kitap listeleri hazırlanarak bu kitapların online platformlar

üzerinden ücretsiz indirilmesinin sağlanması, öğretmenlerin bu okuma seferberliğini denetlemek için (sosyal medya üzerinden, telefonla, vb.) görevlendirilmesi ve velilerin işin içine katılarak, bu süreçte veli ile öğretmenin partner yapılmasını önermektedir. Ayrıca, çocuklara televizyon, internet üzerinden enstrüman çalmayı, bir beceri geliştirmeyi, resim, el işi ve oyuncak yapmayı öğretme, bu konuda çeşitli yarışmalar açılması, kitap okuma ödevleri verilmesi, bir hafta sonra o kitabın televizyon, telefon, internet, sosyal medya üzerinden tartışılması, bilim insanlarının tanıtılması, icatlar, keşifler üzerinden bilim ve düşünce tarihini tanıtılması, üniversite hocalarından, ünlü kişilerden ilkököl 1-lise 12. sınıf arası öğrencilere yönelik gelişim seminerleri düzenlenmesinin yararlı olacağı belirtilmektedir.

Ayrıca, özel eğitim ve rehberlik ihtiyacı bulunan öğrencilere yönelik eğitim dökümanları veya canlı eğitimlerin açık ve uzaktan eğitime dahil edilmesi gerekmektedir. Öğrenci, öğretmen ve veliler için de psiko-sosyal destek uygulamaları ile rehberlik uygulamalarının açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına entegre edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Şimşek'e (2020) göre, pandemi nedeniyle yüz yüze yürütülemeyeceği anlaşılan 2020 bahar dönemi, ABD'de bazı üniversitelerde uygulanan quarter (çeyrek yıl) sistemi ile telafi edilebilir. 2020-2021 için öğretim programının içeriği 2020 Bahar içeriğini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenebilir.

UNESCO (2020g), pandemi nedeniyle tüm dünyadaki uzaktan eğitim uygulamalarının etkili olabilmesi için öncelikle, teknolojik, içerik, pedagojik, izleme ve değerlendirme hazırlıklarının iyi planlanmasını önermektedir. Teknolojik bakımdan çok iyi hazırlığı olan bir Avrupa ülkesinde çevrimiçi öğrenmede devamsızlık oranının %5-8 arasında olduğu vurgulanmaktadır. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin veya bakıcıların, tek yönlü bilgi aktarım sistemleri olan TV veya radyo programları aracılığıyla uzaktan öğrenmeye ne ölçüde dahil oldukları bilinmemektedir. Uygulamanın başarısında yöneticilerin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin etkin katılımına ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

Yükseköğretimde açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin sonuç ve tartışma

YÖK Dersleri Platformu (Yükseköğretim Kurumları Dersleri) ile ilgili sonuçlara göre, lisans düzeyinde 8 fakülteye yönelik 35 bölüm için 2.408 ders kitabı, ön lisans düzeyinde meslek yüksekokullarına yönelik 46 program için 2.320 ders kitabı, lisans tamamlama için 7 programa yönelik 549 ders kitabı, ortak dersler için ise 22 ders kitabının sistemde yer aldığı görülmektedir. Bu ders kitaplarının pek çoğunun ortak olması nedeniyle sisteme birden fazla yüklenmiş olduğu, yani aslında toplam ders materyali sayısının daha az olduğu söylenebilir.

YÖK Dersleri platformunda, Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi'nin açık ve uzaktan eğitim uygulamaları başta olmak üzere, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin de destek verdiği, 27 lisans, 47 önlisans ve 7 lisans tamamlama programının ders materyali mevcuttur (YÖK, 220b). İlgili fakülte, bölüm ve derslerin büyük bir çoğunluğunun açık ve uzaktan eğitim olarak yürütülen fakülte, bölümlere ait derslerden oluştuğu dikkat çekmektedir. YÖK dersleri platformu incelendiğinde (YÖK, 2020e), 31 Mart 2020 tarihi itibarıyla, bazı derslerle ilgili birden fazla ders kitabı yer alırken, pek çok bölüm için kaynak yer almamaktadır. Ayrıca, dikkat çeken en önemli noktalardan biri ise açık öğretim fakültelerinde bulunan bölümlere ilişkin materyal sayısının daha fazla olduğudur. Ders materyallerinin çoğunluğunun diğer bölümlerle ortak derslerden oluştuğu tespit edilmiştir. Erişime açılan materyallerin tamamının basılı materyallerden oluşması, etkileşimli veya alternatif öğrenme kaynaklarına ihtiyaç olduğunu doğrulamaktadır. Bu sayılar, ders içeriklerinin yeterli olmadığını göstermektedir. Bu sonuç, özellikle yükseköğretim düzeyinde uzaktan eğitim merkezlerinin ders içerikleri, senkron eğitim ve altyapı başta olmak üzere, pek çok yönden yeterli hazırlığının bulunmadığını göstermektedir. Açık ders malzemeleri havuzunun bütün üniversitelere açılmış olması önemli bir gelişme olmakla birlikte, bu ders havuzunun geliştirilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Ayrıca, YÖK dersleri platformuna sadece 4 yükseköğretim kurumunun destek verdiği dikkate alındığında, diğer yükseköğretim kurumlarının bu konuda yeterli hazırlıklarının bulunmadığı ve bu platformun gelişmesine katkı sunmalarına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

YÖK verilerine (YÖK, 2020d) göre, YÖK dersleri platformunu 23 Mart 2020-31 Mart 2020 tarihleri arasında günlük ortalama 50 bin olmak üzere, 400 bine yakın öğrenci kullanmıştır. Kullanıcıların %68'inin mobil telefon, %31'inin masaüstü bilgisayar, %1'inin ise tablet bilgisayardan sisteme giriş yaptıkları belirtilmiştir. Ancak, kullanıcıların sistemi ne amaçla, ne kadar süre kullandıklarının ve sistemin etkili kullanımına ilişkin ulusal düzeyde daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Sistemde genel olarak basılı ders materyallerinin yer aldığı dikkat çekmektedir. Mevcut durumda, YÖK dersleri platformunun video, sunum vb. görsel ve zengin içeriklerle desteklenmesi ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Türkiye'de Uzaktan Eğitim Merkezlerinin genellikle sertifika programları gibi, gelir getirici faaliyetleri ön plana almaları, bu tür kriz durumlarına yönelik hazırlıkları engellemiş olabilir. Açık ve uzaktan öğrenme kaynakları geliştirilmeli, kullanımı yaygınlaştırılmalı, sosyal faydayı esas alacak şekilde fonksiyonel hale getirilmelidir. Yükseköğretim kurumları, Anadolu Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi gibi üniversitelerin sahip olduğu

deneyimlerden faydalanmalı, alt yapı, donanım, içerik vb. yönlerden geliştirilmelidir. Örneğin, açık öğretim sistemine kayıtlı öğrencilerin 2019-2020 bahar dönemi vize sınavlarını Anadolu Üniversitesi (2020) 18 Nisan-7 Mayıs tarihleri arasında, Atatürk Üniversitesi’de (2020) 4-15 Mayıs 2020 tarihleri arasında internet üzerinden online gerçekleştireceklerini açıklamışlardır. Bu uygulama, diğer yükseköğretim kurumlarına da gerekli alt yapı ve hazırlıkları yapmaları bakımından örnek olması gereken önemli bir gelişme olarak önerilebilir. Ancak, pek çok yükseköğretim kurumunun çevrimiçi sınav uygulama esaslarının da bulunmadığı dikkate alındığında, çevrimiçi sınav uygulamalarına ilişkin yasal ve pedagojik düzenlemelere de ihtiyaç olduğu görülmektedir. Can’ın (2012) belirttiği gibi, açık ve uzaktan eğitimde öğrenci başarısının sağlıklı bir şekilde ölçme ve değerlendirmesini yapabilmek için öncelikle ölçme ve değerlendirme birimi oluşturulmalı, altyapı kurulmalı, öğrencilerin sınav uygulamalarına erişimlerinde güvenlik önlemleri sağlanmalıdır. Ayrıca, çevrimiçi ve çevrim dışı merkezî sınav uygulamalarında kullanılacak soru maddelerinin analizleri (madde güçlüğü, madde ayırtediciliği, geçerliği, güvenilirliği, vb.) ölçme ve değerlendirme uzmanları tarafından gerçekleştirilmelidir.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinin 18 Nisan 2020’de başlayan ve 7 Mayıs 2020’de sona erecek olan internet tabanlı ara sınav uygulamalarına ilişkin basında yer alan bir haberde (Milliyet, 2020), sınavların güvenliğine ilişkin tartışmalar yer almaktadır. Bu tartışmalarda, sınav sorularının sosyal medya gruplarında ve kapalı gruplarda paylaşıldığı, geçmiş yıllarda sorulmuş aynı soruların tekrar sorulduğu, ücret karşılığında başkasının yerine sınava girme olaylarının olduğu, yaygın bir şekilde kopya çekildiği, öğrenci başarısının objektif olarak belirlenemediği, soruların çözümlerine internet üzerinden kolaylıkla erişilebildiği iddia edilmektedir. Bu tür online ve denetimsiz sınavlarda, sınavın güvenliği ile güvenilirliğinin sağlanması ve objektif bir uygulama olması bakımından gerekli koşulların sağlanması büyük önem taşımaktadır. Çünkü, Can’ın (2010) belirttiği gibi, hangi amaçla yapılırsa yapılsın sınavın dayandığı en öncelikli ve önemli değer adalet olmalıdır. Bütün ölçme işlemlerinde olduğu gibi sınavlarda da geçerlik, güvenilirlik ve kullanılabilirlik nitelikleri aranmalıdır. Her ne kadar, denetimsiz sınavlarda yukarıdaki haberde iddia edilen veya ortaya çıkabilecek diğer olumsuzlukları tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmasa da alınabilecek bazı tedbirler ile azaltılabilir. Örneğin, Bakıoğlu ve Can’ın (2011) belirttiği gibi, geçmiş yılların kalıplaşmış sorularının tekrar sorulması yerine, her ders için farklı türlerde ve öğrencilerin sadece kavrama yeteneğini değil, sentez, değerlendirme becerilerini geliştirecek sorular üretilmesi, çoktan seçmeli test sorularının yanında farklı türde soru tipleri geliştirilmesi faydalı

olabilir. Mevcut sınav uygulamasında her ders için 20 soruya karşılık 30 dakika cevaplama süresi verilmektedir. Yapılacak bir düzenleme ile bu şekilde online denetimsiz sınavlarda sınav süresi yeniden belirlenebilir. Örneğin, soru başına 1 dakika olacak şekilde, 20 soru için 20 dakika süre verilebilir. Denetimsiz online sınavların ders başarısına etki oranı yeniden düzenlenebilir. Ayrıca, açıköğretim soru bankası/havuzu güncelleştirilerek geliştirilebilir. Öğrencilerin erişimine açılan deneme sınavları ile gerçek sınavlardaki sorular farklılaştırılabilir. Pandemi nedeniyle ilk defa bu denli geniş kapsamlı olarak gerçekleştirilen denetimsiz online sınav uygulaması bir pilot uygulama olarak kabul edilmeli ve elde edilen sonuçlara göre, online sınav uygulamalarının eksiklikleri giderilerek sistem geliştirilmelidir.

Denetimsiz online yürütülen sınavlara ilişkin bu açıklamalar, tüm öğretim kademeleri ve diğer yükseköğretim kurumlarının önlisans, lisans ve lisansüstü programları için de geçerlidir. Uzaktan eğitimde senkron (eş zamanlı) ya da asenkron (eş zamanlı olmaksızın) uzaktan öğretim yöntemleri bulunmasına rağmen, üniversitelerin büyük bir çoğunluğunun açık ve uzaktan öğrenme faaliyetlerini asenkron olarak yürüttükleri görülmektedir. Bu durum, açık ve uzaktan eğitim sistemlerinin altyapı bakımından geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Türkiye’de 2013 yılında genellikle sertifika eğitimi ile belirli derslerin yürütüldüğü 52 devlet ve 16 vakıf üniversitesine bağlı toplam 68 uzaktan eğitim merkezi bulunmakta (Yamamoto ve Can, 2013, s.196-200), iken, Kocatürk Kapucu ve Uşun’un (2020) bulgularına göre ise, 2018-2019 öğretim yılında 69 devlet üniversitesinde uzaktan eğitim merkezi bulunmaktadır. Ayrıca, uzaktan eğitim merkezlerinde genellikle ortak zorunlu derslerin verildiği, üniversitelerin yarısının uzaktan eğitim merkezlerinin öğrenim yönetim sistemlerinin (LMS) özel şirketler tarafından yürütüldüğü belirtilmektedir. YÖK’ün (2020c) verilerine göre ise, halen Türkiye’de 123 üniversitede UZEM (Uzaktan Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi) bulunmaktadır. Bu sonuç, YÖK’ün (2020a) verilerine göre, Türkiye’de 207 Üniversitenin henüz 84’ünde UZEM bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumda, YÖK Dersleri Platformunda yer alan ders materyallerinin tüm fakülte, bölüm ve programları kapsamadığı ve sayısal bakımdan yeterli olmadığı dikkate alındığında, UZEM bulunmayan 84 Üniversite ile UZEM bulunan ancak, altyapı, içerik, personel vb. bakımlardan yeterli olmayan diğer Üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerin öğrenim ihtiyaçlarının nasıl karşılandığı, ders başarılarını ölçme ve değerlendirme işlemlerinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin kapsamlı araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Kocatürk Kapucu ve Uşun’un (2020) bulgularına göre, 2018-2019 öğretim yılında ortak zorunlu dersler, devlet üniversitelerinin 57’sinde senkron (eş zamanlı), 13’ünde ise asenkron

(eş zamanlı olmayan) olarak yürütülmektedir. Ancak, ortak zorunlu dersler ile sertifika programları dışındaki ders uygulamalarının ne kadarının senkron (eş zamanlı) olarak yürütüldüğü veya altyapının uygunluğunun kapsamlı araştırma bulguları ile ortaya konulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bakioğlu ve Can'ın (2014) belirttiği gibi, Türkiye'de uzaktan eğitim merkezleri ve programları, ihtiyaç analizleri doğrultusunda belirli standartlar esas alınarak açılmalı, teknik, yasal ve pedagojik yeterliliği sağlanmalı, akreditasyon standartları esas alınarak kaliteye odaklanılmalıdır.

Araştırmacının uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin sonuç ve tartışma

Araştırma sonucuna göre, araştırmacının yürütmüş olduğu uzaktan eğitim etkinlikleri değerlendirilecek olursa, öğrencilerin yazılı materyalleri daha fazla kullandıkları, canlı derslere katılım ile derslere ilişkin videoları izleme oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Araştırmacının etkinlikler gerçekleştirilmeden önce öğrencilere göndermiş olduğu duyuruların okunma oranlarının, etkinliklere katılım oranından yüksek olması, öğrencilerin uzaktan eğitim etkinliklerine katılımını etkileyen başka faktörlerin olduğunu göstermektedir. Ayrıca, sanal sınıf dışındaki diğer uygulamalara ilişkin oranlar, öğrencilerin ilgili etkinliği ne derece etkin olarak kullandığını ya da tamamlayabilme derecesini göstermemektedir. Bu oranlar, ilgili uygulamaya tek başına erişimi de gösterebilir. Öğrencilere sunulan uzaktan eğitim etkinliklerinin etkililiğine ve öğrencilerin kendilerine sunulan materyaller, etkinlikler ve canlı ders uygulamalarına katılımlarını etkileyen faktörleri belirlemeye yönelik daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Araştırmacı, öncelikle uygulamaları gerçekleştirilmeden yaklaşık olarak 48 saat önce gerek uzaktan eğitim merkezi üzerinden, gerekse öğrenci bilgi sisteminden e-posta ve mesaj yöntemleri ve web üzerinden duyuru yöntemlerini kullanmış, ayrıca öğrencilerin kendi aralarında oluşturdukları ortak iletişim kanalından duyuru yapılmasını öğrencilere önermiştir. Böylece, uzaktan eğitim uygulamalarına olabildiğince çok öğrencinin katılımı hedeflenmiştir.

Uzaktan eğitim uygulamalarında değişik yöntemlerin kullanıldığı, katılımcıların genellikle yazılı materyaller ile ders sunumlarını kullandıkları, sanal sınıf uygulamalarına katılımın ve video kayıtlarını kullanma oranının düşük olduğu dikkat çekmektedir. Ancak, bu noktada sanal sınıf uygulamaları ile video kayıtlarını kullanmanın daha fazla internet kullanımı gerektirdiği bilinmektedir. Bu durum, öğrencilerin sanal sınıf uygulamaları ile video kayıtlarını etkili olarak kullanımlarını etkilemiş olabilir. Nitekim bir öğrencinin araştırmacıya göndermiş olduğu

“Değerli hocam bulunmuş olduğum yerde(köy) internet erişimi canlı dersi kaldırarak seviyede olmayıp, kendi internet paketimin ise kısıtlı olduğunu bildirmek isterim. Hocam, acaba derse katılım zorunlu mudur? Bizler ne yapalım...”(Öğrenci-1), şeklindeki geribildirim ile bir başka öğrencinin ise canlı ders esnasında belirttiği “Hocam, geçen haftalarda yüklemiş olduğunuz video kayıtlarını arkadaşlarımızın birçoğu, internet erişimleri olmadığı için izleyemediklerini belirtiyorlar ve mümkünse bu video kayıtlarının içeriğinin aynısını sunum olarak veya düz metin olarak yüklemenizi ya da eğer size zahmet olmayacaksa düz metin halinde e-posta olarak göndermenizi size iletmemizi istediler. Bazı arkadaşlarımızın bilgisayarları olmadığı için sisteme giremiyorlar. Sisteme giremeyen arkadaşlarımız için ders ile ilgili önerdiğiniz kitabı kullanmamız yeterli olur mu?”(Öğrenci-2) şeklindeki ifadesi, bu konuda bir diğer öğrencinin göndermiş olduğu mesajdaki “...hocam internet sıkıntısı nedeniyle sisteme giremediğimiz için ders olduğundan haberdar olamıyoruz, materyallere erişemiyoruz... online sınavlara nasıl katılacağız?”(Öğrenci-3) ifadeleri ile, online sınavlar esnasında sorun yaşayan iki öğrencinin mesajlarındaki “Hocam sınavımın son 5 dakikasında bağlantı kesildi ve sınavım yarım kaldı...”(Öğrenci-4), “Hocam sınav esnasında elektrik kesintisi oldu ve sınavım yarım kaldı.. Zaten internet bağlantısı bakımından sorun yaşıyoruz....”(Öğrenci-5), bu tür ifadeleri, internet altyapısının yetersizliği, öğrencilerin internet paketlerinin yeterli olmaması ile bilgisayar, tablet vb. gibi araç-gereç donanımına sahip olmamaları, hatta elektrik kesintisi nedeniyle uzaktan eğitim derslerine erişim sağlayamadıklarını veya sorunlar yaşadıklarını doğrulamaktadır. Bu durum, Türkiye’de bazı bölgelerde internet erişimi, elektrik vb. teknik altyapı konusunda henüz yetersizlikler bulunduğunu da göstermektedir. Yamamoto ve Altun’un (2020) da belirttiği gibi, pandemi nedeniyle tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de #evdekal sloganı ile evlerine gönderilen öğrencilerin internet bağlantısı imkânı olmayanlar veya okulları dışında bu imkâna erişemeyenler ile aynı şekilde dersleri takip edebilecekleri tablet veya bilgisayar sahibi olmayanlar açısından çevrimiçi eğitimleri takip etmek zorlaşacaktır. Öğrencilerin bireysel internet kotalarının yetersiz olması karşısında ise, Millî Eğitim Bakanlığı’nın internet servisi sağlayıcıları aracılığıyla EBA girişi için öğrencilere sağlamış olduğu 8 GB internet desteği uygulaması (MEB, 2020c), Yükseköğretim Kurulu veya Üniversitelerin desteği ve işbirliği ile yükseköğretim öğrencilerine de sağlanabilir. Örneğin, UNESCO (2020d) verilerine göre, pandemi nedeniyle Şili’de, kırsal bölgelerde yeterli teknolojik donanımına sahip olmayan ve internet bağlantısı bulunmayan kişilere yönelik “evde öğreniyorum” programı başlatılmıştır.

Bu kapsamda, elektronik ortamda diğer öğrencilere sunulan materyaller basılı olarak 3.700 okula ve internet erişimi bulunmayan bölgelere ulaştırılmıştır.

Araştırmacının, uzaktan eğitim dersine kayıtlı öğrencilerden almış olduğu geribildirimleri, gözlem, inceleme ve değerlendirmelerine göre, öğrencilerin bilişim teknolojileri okuryazarlık düzeyinde de yetersizlikler bulunmaktadır. Yüz yüze eğitimde sınıf içi uygulamalarda pek çok öğrencinin bilişim teknolojilerini kullanma, sunum hazırlama, sunum yapma, interneti eğitim amaçlı olarak kullanma gibi konularda sorunlarla karşılaştıkları, öğretmenlerin ve akademisyenlerin de yetersizlikleri bulunduğu gerçeği dikkate alınmalıdır. Bu konuda, öğrenci, öğretmen/öğretim elemanı ve yöneticilere yeterli düzeyde eğitim desteği sağlanmalıdır. Ayrıca, uzaktan eğitim sistemini etkili olarak kullanamama, sisteme giriş yapamama, yeterli teknolojik araca sahip olmama gibi sorunlarla birlikte, açık ve uzaktan eğitime yönelik algıları ve beklentileri de uzaktan eğitim sistemini kullanma düzeyini ve faydalanmalarını etkileyebilir. Örneğin, Üniversitenin mevcut uzaktan eğitim sisteminin Öğrenme Yönetim Sisteminin (ALMS) alt yapısının sınırlı olması (aynı anda çok fazla öğrenci ile canlı ders yapmaya olanak sağlamaması, örneğin 3000 öğrenci ile sınırlı olması gibi) nedeniyle, canlı ders uygulamaları harici olarak yüklenen ücretsiz bir program (Zoom) aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Üniversite düzeyinde öğretim elemanları ile öğrencilere de, canlı ders uygulamalarına katılımları için bu programı harici olarak indirmeleri ve kayıt olmaları önerilmiştir. Bu durum, öğrencilerin ilgili programa erişememeleri, kayıt olamamaları, kullanımını bilememeleri veya sisteme girişte sorun yaşamaları veya ilgili programın güvenilir olmadığına yönelik algılar vb. nedenler de canlı ders uygulamalarına katılımlarını olumsuz etkilemiş olabilir. Canlı bir ders esnasında bir öğrencinin *“Hocam şu anda kullanmakta olduğumuz ve başka hocalarımızın da kullandığı bu programın çok fazla güvenilir olmadığı ve güvenlik tehditleri içerdiğine ilişkin bugün basında bazı haberler okudum. Bazı arkadaşlarımız da bu nedenle katılım sağlayamamış olabilirler. Acaba, üniversitenin kendi programı olsa daha güvenilir olmaz mı?”*, şeklindeki ifadesi, Üniversitenin uzaktan eğitim merkezinin alt yapısının geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve canlı ders yapılmasına olanak sağlayacak donanıma sahip olması gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Öğrencinin bu ifadesini doğrular şekilde, Pandemi nedeniyle ücretsiz olarak kullanılan programın güvenlik problemi oluşturabileceğine ilişkin haberin gündeme gelmesi (CNNTURK, 2020; Hürriyet, 2020) sonrasında, canlı derslere katılım oranlarının büyük oranda azaldığı görülmüştür. Bu sonuca göre, üniversitelerin uzaktan eğitim merkezlerinin alt yapılarını geliştirmeleri, canlı ders ve diğer uygulamalar için katılım sayılarını arttırmaları

gerektiği söylenebilir. Ayrıca, uzaktan eğitimde etkileşimi sağlamaya yönelik kullanılan programların güvenilir, erişilebilir ve kullanışlı olması, yerli platformların ulusal düzeyde geliştirilmesi ve kullanılması gerektiğini ortaya çıkmaktadır.

Üniversite düzeyinde tüm öğrencilerin ve akademisyenlerin katılımı ile gerçekleştirilecek daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Böylece, pandemi süresince uzaktan eğitim merkezini kaç öğrenci, yönetici ve akademisyenin etkili olarak kullandığı, ne kadar içerik yüklendiği, öğrencilerin bu içeriklere erişim ve kullanım durumları, hangi platformların ne kadar sıklıkla kullanıldığı, öğrenci başarısını değerlendirmede hangi araçların kullanıldığı belirlenebilir. Elde edilecek verilerle uzaktan eğitim sisteminin alt yapı, içerik vb. yönlerden geliştirilmesi, yönetici, akademisyen ve öğrencilerin ise sistem hakkında bilgilendirilmeleri ve eğitim almaları sağlanabilir.

Yükseköğretim sistemindeki açık ve uzaktan eğitim uygulamaları bir bütün olarak değerlendirilecek olursa, mevcut araştırma bulguları ve gözlemler, 23-30 Mart 2020 tarihleri arasında uzaktan eğitim uygulamalarının genellikle asenkron şeklinde sürdürüldüğü yönündedir. Bu durum, uzaktan eğitim merkezlerinin mevzuat, alt yapı, teknik destek, ders içerikleri, insan kaynakları ve uygulama bakımından geliştirilmeleri gerektiğini göstermektedir. YÖK (2020h), öğretmen adaylarının okullarda yürüttükleri “Öğretmenlik Uygulaması” kapsamındaki staj uygulamalarının 2019-2020 bahar dönemi ile sınırlı olmak üzere, 5-6 hafta arasında okullarda uygulama çalışmalarına katıldıklarını da göz önünde tutarak uygulama çalışmalarındaki eksikliklerin "ders, ödev ve dosya hazırlığı" ile telafi edebilmesine yönelik bir karar almıştır. Diğer uygulamalı dersler için de planlama yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Ayrıca, lisansüstü programlar için de altyapı içerik vb. hazırlık ihtiyacı bulunduğu ortaya çıkmıştır. Diğer öğretim kademelerinde olduğu gibi, yükseköğretim düzeyinde de, yürütülen açık ve uzaktan eğitim uygulamalarında öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirmeye ilişkin belirsizlikler bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu tespitler, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının tüm öğretim kademelerinde geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları ile bu alanda yapılacak farklı araştırma bulguları da esas alınarak, bu pandeminin eğitime olan etkileri bağlamında uzun vadede açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla yükseköğretimde her bölüm veya programda her dönem için en az bir dersin karma/harmanlanmış bir öğrenme uygulaması hayata geçirilebilir.

UNESCO'nun (2020ı) Covid-19'a karşı daha etkili bir uzaktan eğitim planlamak amacıyla sunduğu 10 öneri bulunmaktadır. Bunlar:

1. Güvenilir güç kaynağı ve internet bağlantısı ile öğretmenlerin ve öğrencilerin dijital becerilerine dayanan yüksek teknoloji ve düşük teknolojik çözümleri kullanmaya karar verin. Entegre dijital öğrenme platformları, video dersleri, MOOC'lar (Kitlesele Online Açık Kurs) radyolar ve TV gibi farklı araçları tercih edin.

2.Engelliler ve düşük gelirli öğrencilerin uzaktan eğitim programlarına katılımını sağlayın. Cihaz eksikliği ve internet erişimi problemi bulunan öğrenciler için bilgisayar laboratuvarlarından geçici olarak cihaz temin edin ve internet desteği sunun.

3. Veri gizliliğini ve güvenliğini koruyun.

4.Okulların, velilerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin birbirleriyle düzenli etkileşimlerini sağlayın ve sosyal bakım önlemlerini alın. Ayrıca, öğrencilerin okuldan ayrı kaldıkları zamanda karşılaşılabilecekleri olası psiko-sosyal zorlukları ele almak için topluluklar oluşturun.

5. Okul kapanmalarının olası süresini incelemek ve uzaktan eğitim programının yeni bilgiler öğretmeye odaklanıp odaklanmayacağına veya öğrencilerin önceki ders bilgilerini geliştirip geliştirmeyeceğine karar vermek için paydaşlarla tartışmalar düzenleyin. Etkilenen bölgelerin durumuna, eğitim seviyesine, öğrencilerin ihtiyaçlarına ve ebeveynlerin uygunluğuna bağlı olarak program planlayın. Okul kapatmaları ve ev tabanlı karantinaların durumuna göre uygun öğrenme yöntemlerini seçin. Yüz yüze iletişim gerektiren öğrenme yöntemlerinden kaçının.

6. Dijital araçların kullanımı konusunda öğretmenlere ve velilere destek sağlayın.

7. Harmanlanmış yaklaşımları kullanın, uygulama ve platform sayısını sınırlayın. Bu amaçla, çoğu öğrenci için hem eşzamanlı iletişim hem de dersler ve eşzamansız öğrenme için harmanlanan araçlar veya ortamlar kullanın. Öğrencileri ve velileri çok fazla uygulama veya platform indirip test etmelerini isteyerek aşırı yüklemekten kaçının.

8. Uzaktan eğitim kuralları geliştirin ve öğrencilerin öğrenme süreçlerini izleyin. Uzaktan eğitim konusunda veliler ve öğrencilerle kuralları tanımlayın. Öğrencilerin öğrenme sürecini yakından izlemek için biçimlendirici sorular, testler veya alıştırımlar tasarlayın. Öğrencilerin geri bildirimlerini göndermeyi desteklemek ve öğrencilerin geri bildirimlerini taramalarını ve göndermelerini isteyerek ebeveynleri aşırı yüklemekten kaçınmak için araçlar kullanmaya çalışın.

9. Uzaktan öğrenme ünitelerinin süresini öğrencilerin öz düzenleme becerilerine göre tanımlayın. Örneğin, dersler ilkokul öğrenciler için en fazla 20 dakika, ortaöğretim öğrencileri için 40 dakika olmalıdır.

10. Öğretmenler, ebeveynler ve okul yöneticileri için yalnızlık veya çaresizlik duygusu ile öğrenme güçlüğü karşısında başa çıkma stratejileri hakkında deneyim paylaşımını ve tartışmayı kolaylaştırmak için topluluklar oluşturun.

UNESCO'nun (2020i) sunmuş olduğu bu önerilerin Pandemi nedeniyle Türkiye'de uygulanmakta olan açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının etkililiği ve başarısı bakımından Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, okul yöneticileri, akademisyenler, öğretmenler, sivil toplum kuruluşları, basın yayın kuruluşları ve eğitim bilimciler tarafından dikkate alınmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Genel Sonuç

Sonuç olarak, bu pandemi karşısında Türkiye'de MEB ile YÖK'ün tüm öğretim kademelerinde eğitimin kesintiye uğramaması için mevcut açık ve uzaktan eğitim olanaklarını hızlı bir şekilde uygulamaya başladıklarını söyleyebiliriz. Ancak, uygulamanın sadece nicel boyutu değil, aynı zamanda niteliği ve etkililiğini de önceliklendirmemiz gerekmektedir. Bu noktada, örgün eğitim kurumlarının yönetiminden farklılıklar gösteren açık ve uzaktan eğitimin yönetiminin büyük önem taşıdığı dikkate alınmalıdır. Çünkü, açık ve uzaktan eğitim hizmetlerinin planlanması, eşgüdümü, sistemin altyapısının yeterliği, etkili yönetimi ve hatta denetimi büyük önem taşımaktadır. Özellikle altyapının oluşturulması, derslerin planlanması, ders içeriklerinin oluşturulması, bütünsel bir yaklaşımla ele alınmalı ve sürdürülmelidir. Yükseköğretim kurumlarının nitelikli bir açık ve uzaktan eğitim hizmeti sunabilmeleri için öncelikle, Yükseköğretim Kalite Kurulu'nun (YÖKAK, 2020), nitelikli bir uzaktan eğitim sistemi için öngörmüş olduğu temel bileşenler olan, uzaktan eğitim politikası, altyapı olanakları, erişim durumları, kullanım yeterlikleri, eğitim-öğretim süreçleri, uzman insan kaynağı, destek hizmetleri ile bilgi güvenliği ve etik boyutları göz önünde bulundurmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu tür kriz ve pandemi durumlarında ülkelerin ulusal ve uluslararası işbirliği içinde öğrenenler ve aileleri için bazı kaynakları sağlaması gerekmektedir. Örneğin, UNESCO (2020c), salgının olduğu dönemde, ebeveynlerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırmak ve okulların kapalı olduğu dönemlerde psiko-sosyal destek sağlamak amacıyla değişik platformlar ve kaynaklar önermektedir. Bunlar arasında, psiko-sosyal destek sağlayacak kaynaklar, dijital öğrenme yönetim sistemleri, cep telefonları

için tasarlanmış sistemler, güçlü çevrimdışı sistemler, açık çevrimiçi kurs platformları, bağımsız öğrenme içerikleri, mobil öğrenme uygulamaları, canlı video iletişimini destekleyen işbirliği platformları, öğretmenler için dijital öğrenme içeriği oluşturma araçları ile uzaktan eğitim sorunlarının çözümlerine yönelik kaynaklar sağlanması, gibi önerilerde bulunmaktadır. Can'ın (2014) belirttiği, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının örgün eğitim tarafından desteklenmesi, açık ve uzaktan eğitime özgü bir örgütsel yapının kurulması, bağımsız akreditasyon kuruluşlarının oluşturulması, mevcut açık ve uzaktan eğitim programlarının başlangıç akreditasyonlarının sağlanması, açık ve uzaktan eğitimde mobil öğrenme olanaklarının yaygınlaştırılarak kullanımının teşvik edilmesi ve programların uyumluluğunun sağlanması şeklindeki önerilerin bugün de geçerliliğini koruduğu görülmektedir.

Türkiye'de profesyonel anlamda uygulanışı yaklaşık 40 yıl öncesine dayanan ve Coronavirus (Covid-19) pandemisi nedeniyle ön plana çıkan, temel öğrenme kaynağı haline gelen açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının hem nicelik, hem de nitelik yönünden geliştirilmesi ihtiyacı bulunduğu görülmektedir. Okul öncesi dönemden yükseköğretim ve lisans üstü düzeye kadar her kademedede, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarında alt yapının oluşturulması, ders içeriklerinin hazırlanması ile etkili olarak sunumu ve kullanımına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Ayrıca, mevcut uygulamalar, Can'ın (2019b:100) da belirttiği gibi, açık ve uzaktan eğitim sisteminin öncelikli olarak öğretme-öğrenme süreçleri ile ölçme ve değerlendirme sistemi bakımından gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sorunların üstesinden gelmek ve oluşan sayısal gelişmeyi niteliksel olarak da desteklemek açısından uzaktan eğitim hizmetlerinin yapılanması, sunumu, ders içeriklerinin oluşturulması, program türlerinin belirlenmesi, öğretim elemanlarının uzaktan eğitim alanında yeterlilikleri konularında belirli standartların oluşturulmasının gerekliliği ve alanın geliştirilmesine ihtiyaç bulunduğu açıktır. Bu bağlamda, uzaktan eğitim merkezlerinin açılmasında yasal ve akademik düzenlemeler ile standartların belirlenmesi, uzaktan eğitim programlarının açılmasında arz/talep analizlerinin esas alınması, uzaktan eğitim alanında yetişmiş öğretim elemanı, personel ihtiyacının karşılanması için özel eğitim programları düzenlenmesi gibi gereklilikler bulunmaktadır. Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamalarında belirli akademik ve malî standartların oluşturulması, kamusal desteğin ve ilginin sağlanması, alanın nitelik bakımından da gelişmesine önemli katkılar sağlayabilir (Yamamoto ve Can, 2013, s.201-202).

Ayrıca, açık ve uzaktan eğitimde yasal, pedagojik ve yönetsel gereksinimlerin bulunduğu ve karşılanması gerektiği (Can, 2014), iki binli yıllarda öğrencilerin açık öğretim sisteminde

basılı materyaller, TV programları ile ölçme değerlendirme gibi alanlarda sorunlarla karşılaştıkları (Can, 2000; Can, 2004) ortaya konulmasına rağmen, bu sorunlardan bazılarının günümüzde de varlığını devam ettirdiği ve çözüm beklediği görülmektedir. Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, geleneksel öğrenme yaklaşımlarının yetersizlikleri ile açık ve uzaktan eğitimin ihtiyaçlarının farkına varılmasını, örgün eğitimin açık ve uzaktan eğitim ile desteklenmesinin gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, sadece öğrenciler için değil, toplumun tüm kesimleri için sağlık eğitimi başta olmak üzere pek çok alanda yaşam boyu öğrenmenin önemini göstermiştir.

Açık ve uzaktan eğitim uygulamaları esnasında, açık ve uzaktan eğitimin alt yapısının oluşturulması, teknik donanımın sağlanması, öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirme ile uygulamanın sürdürülebilirliği gibi bazı önemli gereksinimler olduğu dikkat çekmektedir. Bu kriz durumunun tüm Dünya’da ve Türkiye’de açık ve uzaktan öğrenme alanına yönelik bir farkındalık sağladığı dikkat çekmektedir. Açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının etkililiğine yönelik yürütülecek bilimsel araştırma verileri esas alınarak öncelikle, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarının etkililiği, karşılaşılan sorunlar, öğrenci, öğretmen/akademisyen, veli ve toplumun ilgisi ve katılımı belirlenerek gelecek uygulamalara dönük tedbirler alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Pandemi ile birlikte tekrar gündeme gelen önemli konu başlıklarından biri, açık öğretim programlarının kalite güvencesine ve akreditasyonuna ihtiyaç bulunduğu (Can, 2016) ve açık öğretim programlarında daha fazla kaliteyi artırıcı politikaların izlenmesi (Can, 2019a) gerektiğidir. Ayrıca, bu tür kriz durumlarında öğrenenlerin veya bireylerin, sadece kitlesel tek yönlü eğitime değil, aynı zamanda öğrenmeye, eğlenmeye, bedensel yönden kendilerini geliştirmeye, duygusal yönden de güçlü olmaya ihtiyaçları bulunmaktadır.

Türk Eğitim Sisteminde, 1927-1955, 1956-1981 ve 1980 sonrası olmak üzere üç önemli dönemde incelenen uzaktan eğitim (Ağaoğlu, İmer ve Kurubacak, 2002), pandemi ve sonrasındaki gelişmeler ve değişimler ışığında Türkiye’de ve Dünyada 2020 ve sonrasında farklı bir evre olarak yeniden ele alınacak ve değerlendirilecektir. Çünkü, Coronavirüs (Covid-19) pandemisi öncesinde açık ve uzaktan eğitimin daha çok alternatif bir öğrenme yaklaşımı ya da yardımcı bir fonksiyonu yerine getirdiğine ilişkin algılar, görüşler ve düşünceler tamamen değişmiştir. Pandemi ve sonrası gelişmeler, açık ve uzaktan eğitimi, uzaktan öğrenmeyi “temel öğrenme kaynağı” haline getirmiştir.

Coronavirüs (Covid-19) pandemisi, Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim sisteminin altyapı, erişim, içerik, tasarım, uygulama, kalite, güvenlik, mevzuat ve pedagojik açıdan güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Tüm öğretim kademelerinde, açık ve uzaktan

eğitim fırsatlarına herkesin erişiminin ve etkin kullanımının güçlendirilmesi, aynı zamanda nitelikli müfredat içeriklerinin sağlanması gerekmektedir. Açık ve uzaktan eğitim yoluyla yürütölen eğitimde, sadece eğitimin sunumu değil, aynı zamanda öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirme de öncelikli olarak ele alınmalıdır.

Öneriler

Coronavirüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle uygulanmakta olan, açık ve uzaktan eğitimin ilk uygulamaları ve araştırma sonucuna göre, geleceğe yönelik aşağıdaki öneriler sıralanabilir:

1. Bu pandemi açık ve uzaktan eğitimde akreditasyon standartlarının, yasal ve pedagojik birtakım düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerektiğini, var olan standartlar ile yasal ve pedagojik düzenlemelerin ise etkili bir şekilde uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.
2. Pandemi nedeniyle, sağlık alanında olduğu gibi eğitim alanında da bir bilim kurulu oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Eğitimin farklı disiplinlerinden uzmanların katılımı ile oluşturulacak bir “Eğitim Bilim Kurulu” bu tür kriz durumlarında, eğitim uygulamalarının nasıl yürütöleceğine diğer birimlerle eşgüdüm halinde çalışarak bilimsel anlamda katkı sunabilir.
3. Pandemi sonrasında, tüm öğretim kademeleri için yüz yüze öğrenmeyi desteklemek amacıyla, 24 saat kesintisiz eğitim yapan Eğitim TV devreye konulabilir. Böylece, bir yandan örgün eğitim sistemi desteklenirken, diğer yandan da toplumun tüm kesimlerine yönelik sürekli bir şekilde yaygın eğitim, halk eğitimi faaliyetleri yürütölebilir.
4. EBA üzerinden yürütölmekte olan asenkron derslere ek olarak senkron (canlı) dersler yaygınlaştırılabilir. Böylece, öğrencilerin öğretmenleri ve arkadaşları ile sosyal etkileşimleri sağlanarak derslere etkili katılımları sağlanabilir.
5. Bu tür kriz durumlarında, uzaktan öğrenen öğrencilere etkili rehberlik yapılabilmesi için ailelerin de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları konusunda, açık ve uzaktan eğitim olanakları kullanılarak bilinçlendirilmeleri faydalı olabilir.
6. Türkiye’de her yerde internete erişimin sağlanması için yeterli alt yapının oluşturulması, böylece uygun yerde, uygun koşullarla geniş kitlelere eğitim olanaklarının sağlanması faydalı olacaktır. Tüm öğretim kademelerinde öğrenenlere internet desteği sağlanmalıdır.

7. Bu kriz durumu, açık ve uzaktan eğitimin öneminin anlaşılması ve topluma maksimum fayda sağlanması bakımından bir fırsat olarak görülmeli ve bu alana daha fazla katkı sağlanmalıdır. Covid-19 pandemisinin toplumda açık ve uzaktan eğitime yönelik bir farkındalık sağlama bakımından önemli katkıları olacağı belirtilebilir. Örneğin, açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına daha fazla yatırım yapılabilir, açık ve uzaktan eğitim sistemleri, altyapı, yönetim, finansman, ders içerikleri, tasarımı, uygulama, insan kaynakları bakımından desteklenerek geliştirilebilir.
8. Okul öncesi dönem için de içerik hazırlanması ve yöneticilerin, velilerin ve öğretmenlerin rehberliğinde yürütülmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Özel eğitim ihtiyacı bulunan öğrencilere yönelik de uygulamalar geliştirilip sunulmalıdır. Canlı sınıf uygulaması, EBA'nın etkin kullanımı, öğretmen öğrenci etkileşimine de önem verilmesi, öğrenci ve velilere yönelik e-rehberlik uygulaması, sosyal ve psikolojik destek sağlama, çevrim içi ödev verme, geribildirim sağlama vb. geliştirilmesi gerekir.
9. Açık ve uzaktan öğrenmede, öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirmede alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu tür kriz durumlarında açık ve uzaktan eğitim uygulamalarında öğrencilerin sınıf/ders geçme, ders başarılarını ölçme ve değerlendirme süreçlerinin iyi bir şekilde tasarlanması ve uygulanması gerekir. Online gerçekleştirilecek sınavların geçerliği, güvenilirliği, şeffaflığı, güvenliği ve denetlenebilir olmasına yönelik yasal ve pedagojik uygulamalar geliştirilmelidir.
10. EBA, İnternet ve TV etkileşimi daha fazla sağlanabilir.
11. Merkezî sınavlara hazırlanan öğrenciler için sanal sınıf desteği artırılmalı, öğretmenin sanal sınıf uygulamalarındaki rolü iyi belirlenmeli, bu amaçla akademik destek yazılımları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
12. Bu araştırma bu alanda yapılan ilk araştırmalardan biridir. Zaman ve süre bakımından verilerin elde edilmesinde, kaynaklara ulaşmada, sınırlılıklar bulunmaktadır. Devam eden pandeminin açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik yansımaları, resmî verilerle zenginleştirilerek daha kapsamlı araştırmalar yürütülmesi, elde edilecek sonuçlara göre politika yapıcılar ve eğitim bilimcilerin dikkatine sunulması, iyileştirici tedbirler alınması faydalı olacaktır.
13. Açık ve uzaktan eğitim, uzaktan öğrenme, çevrimiçi öğrenme konuları, ortaöğretim sonrasındaki tüm öğretim kademlerinde yükseköğretimde dahil olmak üzere ön lisans,

lisans ve lisansüstü düzeyde akademik bir ders olarak öğrencilere verilmeli, öğretmenler, ebeveynler, yöneticiler ve akademisyenler ise bilgilendirilmelidir.

14. Anadolu Üniversitesi tarafından yürütülmekte olan lisans üstü düzeydeki uzaktan eğitim programları desteklenmeli ve koşulları uygun üniversiteler tarafından da yürütülebilmelidir.
15. Ortaöğretimde ve yükseköğretimde her dönemde en az bir dersin karma/harmanlanmış öğrenme yaklaşımı ile sürdürülmesi, açık ve uzaktan eğitimin etkililiği ve farkındalığı bakımından faydalı olabilir.
16. Yükseköğretimde ve Millî Eğitim Bakanlığı'nda açık ve uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik içerik geliştirme birimleri oluşturulmalıdır.
17. Pandemi nedeniyle, ulusal düzeyde açık ve uzaktan eğitimin uygulama süreçlerini izleme, öğrenme sonuçlarını değerlendirme ve geliştirme amaçlı olarak öğrenci, öğretmen, veli ve akademisyenlerin katılımı ile geniş kapsamlı araştırmalar yapılmalı, elde edilecek sonuçlardan yararlanılmalıdır.
18. YÖK Kalite Kurulu tarafından sürdürülen, yükseköğretim kurumlarının kurumsal dış değerlendirme ve akreditasyon süreçlerine, açık ve uzaktan eğitim olanakları da dahil edilmelidir. Bu amaçla, tüm üniversitelerin uzaktan eğitimde kalite güvence sistemini sağlamalarına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, E., İmer, G. & Kurubacak, G. (2002). A case study of organizing distance education: Anadolu University, *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 3(1), 45-51.
- Anadolu Ajansı. (2020). *Milli Eğitim Bakanı Selçuk: Uzaktan eğitime 31 Mayıs'a kadar devam edilecek*. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-uzaktan-egitime-31-mayisa-kadar-devam-edilecek/1822357>, web adresinden 29 Nisan 2020'de edinilmiştir.
- Anadolu Üniversitesi. (2020). Öğrenciler evde sınavlar internette, <https://www.anadolu.edu.tr/uploads/anadolu/files/duyuru/Acikogretim-Sistemi-Sinav-Girisi.pdf>, web adresinden 04 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Anderson, J. (2020). *Brave New World The coronavirus pandemic is reshaping education*. <https://qz.com/1826369/how-coronavirus-is-changing-education/>, web adresinden 20 Nisan 2020'de edinilmiştir.
- Arık, B.M. (2020a). *Türkiye'de koronavirüsün eğitime etkileri-I*. <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-i/#more-12515>, web adresinden 28 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Arık, B.M. (2020b). *Türkiye'de koronavirüsün eğitime etkileri-II, Uzaktan eğitim nasıl olacak ve bu süreçte neler dikkate alınmalı?*, <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-ii-uzaktan-egitim-nasil-olacak-ve-bu-surecte-neler-dikkate-alinmali/>, web adresinden 28 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Arık, B.M. (2020c). *Türkiye'de koronavirüsün eğitime etkileri-IV, Dijital uçurum uzaktan eğitimi nasıl etkiliyor?*. <https://www.egitimreformugirisimi.org/koronavirusun-egitime-etkileri-iv-dijital-ucurum-uzaktan-egitimi-nasil-etkiliyor/>, web adresinden 28 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Atatürk Üniversitesi. (2020). *Ara (vize) sınavları ile ilgili duyuru*. <https://www.ataaof.edu.tr/AnaSayfa/Yazi/6565>, 07 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Atchoarena, D. (2020). *COVID-19: Learning cities on the front line*. <https://en.unesco.org/news/covid-19-learning-cities-front-line>, web adresinden 16 Nisan 2020'de edinilmiştir.
- Bakioğlu, A. ve Can, E. (2011). Açıköğretimde ölçme ve değerlendirme: Problemler ve öneriler. *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelimler ve Sorunlar (UYK 2011)*, 2(XI), 1263-1271, İstanbul.

- Bakioğlu, A. ve Can, E. (2014). *Uzaktan eğitimde kalite ve akreditasyon*. Vize Yayıncılık. Ankara.
- Best, J.W. & Kahn, J.V. (1993). *Research methods in education*. Boston: Allyn and Bacon.
- Can, E. (2000). Anadolu Üniversitesi'nde uzaktan öğretim teknikleri ile lisans öğrenimi gören öğrencilerin öğretim süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar, 28. *IX. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 27-30 Eylül 2000, Erzurum.
- Can, E. (2004). Uzaktan eğitim öğrencilerinin eğitimlerini değerlendirmeleri, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz, Malatya.
- Can, E.(2010).Türk eğitim sisteminde merkezî sınavların yeri. *19. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. 27-28. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 16-18 Eylül 2010, Lefkoşa-KKTC.
- Can, E. (2012). *Açık ve uzaktan eğitimde akreditasyon yeterlilik düzeyinin incelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul.
- Can, E. (2014). Açık ve uzaktan eğitim: Pedagojik, yasal ve yönetsel gereksinimler. *Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 24-26 Nisan 2014, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Can, E.(2016). Open and distance education accreditation standards scale: Validity and reliability studies. *International Journal of Environmental & Science Education*, 11(14), 6344-6356.
- Can, E.(2019a). Yükseköğretimde açık öğretim programlarının analizi. *7. Uluslararası Öğretim Teknolojileri ve Öğretmen Eğitimi Sempozyumu*, 87-93. 30 Ekim-1 Kasım 2019, Antalya. <https://ittes.org.tr/dosyalar/files/tammetin.pdf>, web adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Can, E. (2019b). Açık ve uzaktan yükseköğretim mezunları üzerine bir değerlendirme. *AUAd*, 5(3), 81-105.
- Chang, G.C.& Satako, Y.(2020). *How are countries addressing the Covid-19 challenges in education? A snapshot of policy measures*. <https://gemreportunesco.wordpress.com/2020/03/24/how-are-countries-addressing-the-covid-19-challenges-in-education-a-snapshot-of-policy-measures/>, web adresinden 26 Mart 2020 tarihinde edinilmiştir.
- CNNTÜRK. (2020). *Zoom Cloud Meetings ne kadar güvenli?* <https://www.cnnturk.com/teknoloji/zoom-cloud-meetings-ne-kadar-guvenli>, web adresinden 18 Nisan 2020'de edinilmiştir.

- Giannini, S. & Lewis, G.S.(2020). *Three ways to plan for equity during the coronavirus school closures*. <https://gemreportunesco.wordpress.com/2020/03/25/three-ways-to-plan-for-equity-during-the-coronavirus-school-closures/> web adresinden 28 Mart 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Giannini, S. & Albrechtsen, A.B.(2020). *Covid-19 school closures around the world will hit girls hardest*. <https://en.unesco.org/news/covid-19-school-closures-around-world-will-hit-girls-hardest>, web adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Gilani, I. (2020). *Coronavirus pandemic reshaping global education system?*. <https://www.aa.com.tr/en/education/coronavirus-pandemic-reshaping-global-education-system/1771350>, web adresinden 23 Mart 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Hürriyet. (2020). *Zoom uygulamasını yasak kararı*. <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-zoom-uygulamasini-yasak-karari-41491618>, web adresinden 18 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- KLUZEM. (2020). *Öğrenci sayısal veriler*. <https://alms.klu.edu.tr/Home/Index>, web adresinden 04 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Kocatürk Kapucu, N. ve Uşun, S.(2020). Üniversitelerde ortak zorunlu derslerin öğretiminde uzaktan eğitim uygulamaları. *AUAd*, 6(1), 8-27.
- Kurubacak, G. & Yüzer, T.V. (2004). The Building of Knowledge Networks with Interactive Radio Programs in Distance Education Systems. In J. Nall & R. Robson (Eds.), *Proceedings of E-Learn 2004--World Conference on E-Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education* (pp. 2360-2367). Washington, DC, USA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved April 8, 2020 from <https://www.learntechlib.org/primary/p/11233/>.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020a). *Bakan Selçuk, koronavirüs'e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı*. <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr,web> adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020b). *EBA TV ders yayını*, <https://www.eba.gov.tr/>, web adresinden 02 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020c). *Bakan Selçuk, 23 Mart'ta başlayacak uzaktan eğitime ilişkin detayları anlattı*. <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-23-martta-baslayacak-uzaktan-egitime-iliskin-detaylari-anlatti/haber/20554/tr>, web adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020d). *LGS ve YKS hazırlık öğrencilerine "canlı sınıf" dönemi*. <https://www.meb.gov.tr/lgs-ve-yks-hazirlik-ogrencilerine-canli-sinif-donemi/haber/20635/tr>, web adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Milliyet. (2020). *Açıköğretim'den sancılı rekor*. <https://www.milliyet.com.tr/egitim/acikogretimden-sancili-rekor-6197284>, web adresinden 24 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Sağlık Bakanlığı. (2020). *Türkiye günlük koronavirüs tablosu*. <https://covid19.saglik.gov.tr/web> adresinden 29 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Salman, U.A. (2020a). *Türkiye'de koronavirüsün eğitime etkileri-III, Uzaktan eğitimin ilk iki haftası nasıl geçti?*. <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-iii-uzaktan-egitimin-ilk-iki-haftasi-nasil-gecti/>, web adresinden 28 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Salman, U.A. (2020b). *Türkiye'de koronavirüsün eğitime etkileri-V, Dijital uçurumu öğrenciler anlatıyor*. <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkisi-v-dijital-ucurumu-ogrenciler-anlatiyor/>, web adresinden 28 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Stake, R.E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA:Sage.
- Şimşek, H. (2020). *Eğitim sisteminin geleceği buna bağlı... MEB için çözüm önerisi...* <https://odativ4.com/egitim-sisteminin-gelecegi-buna-bagli-03042025.html>, Web adresinden 04 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNESCO.(2020a). *COVID-19 educational disruption and response*, <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>, web adresinden 07 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNESCO.(2020b).*COVID-19 impact on education*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>, web adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNESCO.(2020c). *Distance learning solutions*, <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/solutions>, web adresinden 04 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNESCO.(2020d). *How is Chile facing the COVID19 education emergency? UNESCO talks with Raul Figueroa, Minister of Education of Chile*. <https://en.unesco.org/fieldoffice/santiago/articles/minister-education-Chile-covid-19>, web adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.

- UNESCO. (2020e). *Mongolia Students Embarked on Remote Learning in Response to Covid-19*. <https://en.unesco.org/news/mongolia-students-embarked-remote-learning-response-covid-19>, web adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNESCO.(2020f). *SDG-Education 2030 Steering Committee Urges Protection of Education, now and post-crisis*, <https://sdg4education2030.org/sdg-education-2030-steering-committee-urges-protection-education-now-and-post-crisis>, web adresinden 07 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNESCO. (2020g). *Distance Learning Strategies, What do we know about effectiveness?* <http://www.unesco.org/covid19EDwebinar>, web adresinden 16 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNESCO. (2020h). *Exams and assessments in COVID-19 crisis: fairness at the centre*. <https://en.unesco.org/news/exams-and-assessments-covid-19-crisis-fairness-centre> web adresinden 16 Nisan 2020’de edinilmiştir.
- UNESCO. (2020ı). *COVID-19 : 10 Recommendations to plan distance learning solutions*. <https://en.unesco.org/news/covid-19-10-recommendations-plan-distance-learning-solutions>, web adresinden 08 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- UNICEF. (2020). *COVID-19: More than 95 per cent of children are out of school in Latin America and the Caribbean*. <https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-more-95-cent-children-are-out-school-latin-america-and-caribbean>, web adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Yamamoto, G. T. ve Can, E. (2013). Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamalarının analizi. İçinde Yüzer, V, Yamamoto, G. T. ve Demiray U.(Ed.), *Türkiye’de E-öğrenme: Gelişmeler ve uygulamalar IV(ss. 193-206)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:1969.
- Yamamoto, G.T. ve Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi(online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25-34.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R.K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA:Sage.
- Yin, R.K. (2012). *Applications of case study research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA:Sage.

- YÖK. (2020a). *Basın Açıklaması*
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Basin%20AciKlamasi.aspx>, web adresinden 27 Mart 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK. (2020b). “YÖK Dersleri Platformu” öğrencilerin erişimine açıldı.
<https://www.yok.gov.tr/>, web adresinden 02 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK.(2020c). *Basın açıklaması.*
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx>, web adresinden 31 Mart 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK. (2020d). *YÖK dersleri platformuna öğrencilerden yoğun ilgi.*
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-dersleri-platformuna-yogun- ilgi.aspx>, web adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK. (2020e). *YÖK dersleri platformu(Yükseköğretim Kurumları Dersleri),*
<https://yokdersleri.yok.gov.tr/web> adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK.(2020f). *Basın açıklaması.*
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Basin%20AciKlamasi.aspx>, web adresinden 05 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK.(2020g). *YÖK'ten üniversite öğrencileri için kayıt dondurma ve erteleme hakkı.*
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/erteleme-ve-kayit-dondurma-hakki.aspx>, web adresinden 06 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK.(2020h). *Öğretmen adayı öğrencilere müjde, öğrencilerin uygulama çalışmalarındaki eksiklikleri "ders, ödev ve dosya hazırlığı" ile telafi edilebilecek,*
<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/ogretmen-adayi-ogrencilere-mujde.aspx>, web adresinden 07 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖK.(2020ı). *Üniversitelerimiz.* <https://www.yok.gov.tr/universiteler/universitelerimiz>, web adresinden 18 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- YÖKAK. (2020). *Yükseköğretimde uzaktan eğitim ve kalite güvencesi sistemi.*
<https://portal.yokak.gov.tr/makale/uzaktan-egitim-ve-kalite-guvence-sistemi/>, web adresinden 27 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.
- Yüzer, T. & Kurubacak, G .(2011). Integrating Internet Protocol Television (IPTV) in distance education: A constructivist framework for social networking. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 12(3), 259-276. Retrieved April 8, 2020 from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tojde/issue/16905/176284>

Wikipedia.(2020a). *2019-20 koronavirüs pandemisi*. https://tr.wikipedia.org/wiki/2019-20_koronavir%C3%BCs_pandemisi, web adresinden 03 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.

Wikipedia. (2020b). *Impact of the 2019–20 coronavirus pandemic on education*. https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_2019%E2%80%9320_coronavirus_pandemic_on_education, web adresinden 02 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.

WHO.(2020a). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*, <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>, web adresinden 07 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.

WHO.(2020b). *Coronavirus disease (COVID-19) outbreak situation*.<https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>, web adresinden 29 Nisan 2020 tarihinde edinilmiştir.